

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત ખાતે અમદાવાદની ઉચ્ચ અદાલતમાં

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૪૦/૨૦૧૭

વિથ

આર/ક્રિમિનલ રિવિઝન એપિલકેશન નં. ૮૦૮/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે :

માનનીય ન્યાયમુર્તિ સુશ્રિ સોનિયા ગોકાણી

=====

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	

=====

પટેલ જયંતીભાઈ મફતલાલ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે વકીલ સુશ્રી એસ.એમ. આહુજા (૧૧૮)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ તરફે વકીલ શ્રી એસ.એ. બાકી (૧૪૧)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે વકીલ એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી એચ.કે.

પટેલ (૨)

=====

કોરમ:માનનીય ન્યાયમુર્તિ સુશ્રી સોનિયા ગોકાણી

તારીખ:૧૫/૦૩/૨૦૧૮

મૌખિક સામાન્ય ચુકાદો

૧. નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ (જે હવે પછી 'એન.આઈ. એક્ટ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૧૩૮ હેઠળની ફરિયાદમાંથી ઉદ્ભવતી ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૯૨/૨૦૧૫ માં વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, સિટી સેશન્સ કોર્ટ

નં. ૨૭ દ્વારા તારીખ ૦૨.૦૬.૨૦૧૭ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમથી નારાજ થઈને હાલની અપીલ દાખલ કરેલ છે.

::વાસ્તવિક સ્થિતિ::

૨ અપીલના મેમોમાં પ્રસ્તુત કેપ્સ્યુલાઈઝ્ડ સ્વરૂપમાં હકીકતો અહીં નીચે પુનઃઉત્પાદનને પાત્ર છે:

::મુકદ્દમાની ઉત્પત્તિ::

૨.૧ અપીલકર્તા એ મૂળ ફરિયાદી છે જેણે જરૂરી ફરજિયાત જરૂરિયાતોને યોગ્ય રીતે પૂર્ણ કરવા પર ચેકના અનાદર માટે કાર્યવાહી શરૂ કરવાનું પસંદ કર્યું અને ૧૦/૧૨/૨૦૦૨ પર ફોજદારી કેસ નંબર ૧૩૭૩/૨૦૦૨ પસંદ કર્યો.ફરિયાદીનો કેસ છે કે તે ગાંધીનગર જિલ્લાના તાલુકા માનસા સ્થિત પર્વતપુરા ગામનો રહેવાસી છે, જ્યારે પ્રતિવાદી નંબર ૨ ગામ જામદા, જિલ્લા તાલુકા કલોલ, જિલ્લા ગાંધીનગરનો રહેવાસી છે.બંને ગામો લગભગ બે કિલોમીટરના અંતરે હોવાથી, ફરિયાદીએ પ્રતિવાદી મૂળ આરોપી સાથે એકદમ સારી ઓળખાણ અને સંબંધો શેર કર્યા હતા.ફરિયાદીના સાળા અને પ્રતિવાદી નંબર ૨, એલ. આઈ. સી. ઓફિસમાં એક વિકાસ અધિકારી શ્રી કાચરાભાઈ

પટેલ હેઠળ એજન્ટ તરીકે કામ કરતા હતા; આ રીતે ફરિયાદી પ્રતિવાદી નંબર ૨ ને મળ્યા હતા અને તેઓએ નોંધપાત્ર સામાજિક સંબંધ વિકસાવ્યા હતા જેના કારણે તેઓ ઉપરોક્ત વ્યવહારમાં પ્રવેશ્યા હતા.

૩. ફરિયાદી પક્ષનો કેસ ફરિયાદમાં જાહેર થયો છે કે પ્રતિવાદીએ એલ. આઈ. સી. ની કચેરીમાં તેનું મોટું નામ છે એમ કહીને ફરિયાદીને વિશ્વાસમાં લીધો હતો; તેની પાસે રિયલ એસ્ટેટ અને જમીનનો સાઈડ બિઝનેસ પણ હતો; એસ. બી. ફેબ્રિકના નામે એક પ્રોસેસ હાઉસ હતું. ભાગીદારીમાં વ્યવસાય શરૂ કરવાની જરૂર હોવાના બહાનું હેઠળ તેણે ૩૬ લાખ રૂપિયાની જરૂરિયાત દર્શાવી હતી. નવા વ્યવસાયમાં અપીલકર્તાને સમાન ટકાવારી સાથે ભાગીદારીનું વચન આપતી વખતે, તેણે અપીલકર્તા પાસેથી ૩૬ લાખ રૂપિયાની રકમ મેળવી હતી. ફરિયાદી દ્વારા વહેંચવામાં આવેલી રકમના બદલામાં વચન પત્ર આપવામાં આવ્યો હતો.

૪. અપીલકર્તાની ફરિયાદ છે કે આટલી મોટી રકમ મેળવ્યા પછી, પ્રતિવાદીએ પોતાનું વતન છોડી દીધું હતું અને અપીલકર્તાના શ્રેષ્ઠ પ્રયાસો છતાં, તેનું ઠેકાણું મળી આવ્યું ન હતું. આખરે જ્યારે તે પાછો ફર્યો, ત્યારે ફરિયાદીની સતત માંગ પર, તેણે ફરિયાદીને ઘૂમા, તાલ ખાતે આવેલી જમીનનો એક ટુકડો આપવાનું સુનિશ્ચિત કર્યું હતું. શહેર અને જિલ્લા અમદાવાદ, બ્લોક નંબર ૫૦૬ અને ૫૦૭ સાથે બ્લોક નંબર ૬૩૩ સાથે ૨-૩૮ ગુંથા અને હેક્ટર

૧-૧૯-૩૮ એચ. એ. જી. તેમણે છ મહિનાના સમયગાળામાં બેંક દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી મોટી રકમ માટે બેંક સાથે અનુમાનિત જમીન પરના ચાર્જને સાફ કરવા માટે બેંકની બાકી રકમની ચૂકવણી કરવાની ખાતરી પણ કરી હતી.જો કે, તેઓ તેમની વાતોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગયા, તેથી, રજિસ્ટર્ડ સેલ ડીડ હાથ ધરવાનું શક્ય બન્યું ન હતું અને ન તો તેનું દેવું ચૂકવવામાં આવ્યું હતું.

૫. અપીલકર્તાનો કેસ એ પણ છે કે તેની બાકી નીકળતી રકમની પતાવટ કરવા માટે, સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, ગિરધરનગર શાખા, અમદાવાદની પ્રતિવાદી દ્વારા અપીલકર્તાની તરફેણમાં રૂ. ૩૬ લાખનો ચેક આપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ચેક નંબર ૫૧૪૧૪૭ હતો.પ્રતિવાદી દ્વારા તેમને ખાતરી આપવામાં આવી હતી કે તેમનું સન્માન કરવામાં આવશે.જ્યારે આ ચેક ૩૦/૧૦/૨૦૦૨ પર, કુકરવાડા પીપલ્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડના ખાતામાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે "અપૂરતી રકમ" ના આધારે તેનું અપમાન કરવામાં આવ્યું હતું અને ૧/૧૧/૨૦૦૨ પર બેંકના મેમો સાથે તેને પરત કરવામાં આવ્યો હતો.

૬. અપીલકર્તાના જણાવ્યા અનુસાર, જ્યારે પ્રતિવાદીનો સંપર્ક કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે માફી માંગવાને બદલે તેને ધમકી આપી હતી અને રકમ મળવાની કોઈ પણ શક્યતાને નકારી કાઢી હતી.

૭ તેથી અપીલકર્તાએ તેના વકીલ દ્વારા ૧૨/૧૧/૨૦૦૨ પર રજિસ્ટર્ડ પોસ્ટ એ.ડી. દ્વારા નોટિસ જારી કરી હતી અને યુ. પી. સી. દ્વારા બીજી નોટિસ પણ મોકલવામાં આવી હતી.આ પ્રતિવાદીને ૧૩/૧૧/૨૦૦૨ પર આપવામાં આવ્યું હતું, જેણે જવાબ પણ આપ્યો નથી.વૈધાનિક સમયગાળો પસાર થવાની મંજૂરી આપ્યા પછી, અપીલકર્તાએ ફોજદારી ફરિયાદને પ્રાધાન્ય આપવાનું નક્કી કર્યું અને નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ (ત્યારબાદ 'એન. આઈ. એક્ટ' તરીકે ઓળખાય છે) ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરી.

::ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ કાર્યવાહી::

૮. પ્રભારી વિદ્વાન મુખ્ય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટે ૧૦/૧૨/૨૦૦૨ પર પ્રક્રિયા જારી કરી.

૯. પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ પણ પ્રદર્શન-૩ ની નીચે ડિસ્ચાર્જ માટે અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં બચાવ પક્ષને લેવામાં આવ્યો હતો કે ચેક જારી કરવાની તારીખે, પ્રતિવાદીનું ખાતું કાર્યરત હતું કે નહીં, તે પ્રથમ સ્થાપિત થવાને પાત્ર છે.ડિસ્ચાર્જ માટેની વિનંતી ૧૩/૪/૨૦૦૪ પર કરવામાં આવી હતી, જેને કોર્ટે ૧૩/૪/૨૦૦૪ પર જ નકારી કાઢી હતી.તેમના કેસને પછીથી ફોજદારી કેસ નંબર ૫૯૦/૨૦૦૪ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે ૧૦ લાખ

રૂપિયાથી વધુના કેસોની સુનાવણી કોર્ટ સિવાય અન્ય કોર્ટ દ્વારા થવાની હતી જે આ બાબત ચલાવી રહી હતી.ત્યારબાદ, જ્યારે એન. આઈ. એક્ટ હેઠળ કેસની સુનાવણી કરવા માટે વિશેષ અદાલતની રચના કરવામાં આવી હતી, ત્યારે તેને ફોજદારી કેસ નંબર ૧૮૨૯/૨૦૧૦ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ ફરી એકવાર તેને કોર્ટ નંબર ૨માં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો અને ૨૮/૪/૨૦૧૧ પર ફોજદારી કેસ નંબર ૫૨૧/૨૦૧૧ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ તેને એન. આઈ. એક્ટ હેઠળની બાબતો ચલાવતી અદાલતમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને કોર્ટ નંબર ૨૮ હોવાથી, અને ફોજદારી કેસ નંબર એ જ રહ્યો જે ફોજદારી કેસ નંબર ૫૨૧/૨૦૧૭ છે.

૧૦. પક્ષકારોને મૌખિક પુરાવા તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરવાની મંજૂરી આપ્યા પછી, રજૂ કરેલા પુરાવા પર આરોપીનું આગળનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું જ્યાં બચાવ પક્ષે સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેના આગળના નિવેદનમાં ઉઠાવ્યું હતું, જે કોઈપણ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવાને નકારવાનું છે.મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રતિવાદીને એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો અને તેને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા બે વર્ષના સમયગાળા માટે સરળ કેદ અને ૫૦૦૦/-

રૂપિયાનો દંડ અને ડિફોલ્ટમાં ચાર મહિનાની વધુ સરળ કેદની સજા સાથે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.

::સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ અપીલ::

૧૧. પીડિત પ્રતિવાદી નંબર ૨એ ચુકાદા અને દોષિત ઠેરવવાના આદેશ સામે ફોજદારી અપીલ નંબર ૯૨/૨૦૧૫ સાથે ફોજદારી અપીલ નંબર ૪૮૬/૨૦૧૫ વાંચીને અપીલીય મંચનો સંપર્ક કર્યો હતો અને પુરાવાઓની વિસ્તૃત ચર્ચા બાદ અદાલતે રદ કર્યો હતો અને વિદ્વત એડિશનલ ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ, કોર્ટ નંબર ૨૮ના ચુકાદા અને આદેશને રદ કર્યો હતો.કોર્ટે અહીં પ્રતિવાદીને દંડ અને વળતરની રકમ પરત કરવાનો પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૧૧.૧ ફરિયાદીએ વળતરમાં વધારો કરવાના નિર્ણયને જ પડકાર્યો હતો અને કોર્ટે બંને પક્ષોને સાંભળ્યા પછી, વર્તમાન અપીલકર્તા (મૂળ ફરિયાદી) ની અરજીને નામંજૂર કરી હતી, જ્યારે વિદ્વત એડિશનલ ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટના ચુકાદા અને આદેશને રદ કર્યો હતો.

૧૨. પીડિત મૂળ ફરિયાદી અપીલકર્તા તરીકે આ અદાલત સમક્ષ છે.આ અપીલ સ્વીકાર્યા પછી, બંને પક્ષોની સંમતિ સાથે, વ્યવહારના વર્ષ અને

કાર્યવાહીની શરૂઆતને ધ્યાનમાં રાખીને, જે લગભગ ૧૬ વર્ષ પહેલાનું હતું, આ અદાલતે બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોની અંતિમ રજૂઆતો સાંભળવાનો અને અપીલનો ચુકાદો આપવાનો નિર્ણય કર્યો.

::પક્ષકારોના વિદ્વાન સલાહકારોની રજૂઆતો::

૧૩. વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી એસ. એમ. આદુજાએ વિદ્વાન વકીલ શ્રી જીતેન્દ્ર એચ. સિંહ સાથે હાજર રહીને, અપીલ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલી કથિત ગંભીર ભૂલ અને ગેરકાયદેસરતાના સંદર્ભમાં, આ અદાલતને સમગ્ર રેકૉર્ડના સેટમાં લઈ જઈને અને ફરિયાદીના સંબંધિત સંસ્કરણને સાબિત કરવા માટે વિવિધ નિર્ણયો પર આધાર રાખીને ઉત્સાહપૂર્ણ રજૂઆતો કરી છે, જે નીચે મુજબ છે:

એ. સેમ્પેલી સત્યનારાયણ રાવ વિરુદ્ધ ઈન્ડિયન રિન્યુએબલ એનર્જી ડેવલપમેન્ટ એજન્સી લિમિટેડે (૨૦૧૬) ૧૦ એસસીસી ૪૫૮ માં અહેવાલ આપ્યો હતો;

બી. કૃષ્ણ જનાર્દન ભટ્ટ વિરુદ્ધ દત્તાત્રેય જી. હેગડેએ એ.આઈ.આર ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૩૨૫ માં અહેવાલ આપ્યો હતો;

સી. રંગપ્પા વિરુદ્ધ મોહન ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૦૨૦/૨૦૧૦ માં
અહેવાલ આપ્યો હતો

૧૪. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પઠાણ સાથે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી બકીએ પાણ સખત અને બળપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે બે વર્ષની સજા એન. આઈ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળ સુધારા દ્વારા સૂચવવામાં આવી છે જે ૬/૨/૨૦૦૩ થી અમલમાં છે અને તેથી, તેને લાગુ કરી શકાતી નથી કારણ કે આ કેસ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૨ માં નોંધવામાં આવ્યો છે અને ફોજદારી કાર્યવાહી હેઠળની મૂળ જોગવાઈને પાછલી અસરથી અસરકારક બનાવી શકાતી નથી.તેમણે વિવિધ નિવેદનો અને અન્ય પુરાવાઓ દ્વારા આ અદાલતને વિનંતી કરી છે કે અપીલ અદાલતે દરેક મુદ્દા પર વિગતવાર ચુકાદો આપીને ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને આદેશને યોગ્ય રીતે રદ કર્યો છે અને રદ કર્યો છે.આ અદાલતના અંતે હસ્તક્ષેપની કોઈ જરૂર રહેશે નહીં.તે તેમનો કેસ છે કે અપીલકર્તા એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે કે તે વર્તમાન પ્રતિવાદીને ૩૬ લાખ રૂપિયાની મોટી રકમની લોન કેવી રીતે આપી શકે છે.

૧૫. તેમણે તેમના સમર્થનમાં નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખવાનો પણ પ્રયાસ કર્યો છે:

૧. ટી. વસંતકુમાર વિરુદ્ધ વિજયકુમારીએ (૨૦૧૫) ૮ એસસીસી ૩૭૮ માં અહેવાલ આપ્યો;

૨. સબિતા રામમૂર્તિ વિરુદ્ધ આર. બી. એસ. ચન્નબસવરાધ્યએ ૧૩ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૬ના રોજ નક્કી કરેલા કાયદા (એસસી) ૨૦૦૬૯૨૬માં અહેવાલ આપ્યો હતો;

૩. અમરનાથ બૈજનાથ ગુપ્તા વિરુદ્ધ મોહિની ઓર્ગેનિક્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડે લોઝ (બી. ઓ. એમ.) ૨૦૦૮૧૨૭૯માં અહેવાલ આપ્યો હતો, જેનો નિર્ણય ૧૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ના રોજ લેવામાં આવ્યો હતો;

૪. અરુણ ટિકેટર વિરુદ્ધ સનાતન સંથાએ ૨૫ જૂન, ૨૦૦૯ના રોજ નક્કી કરેલા કાયદા (બી. ઓ. એમ.)-૨૦૦૯માં અહેવાલ આપ્યો હતો;

૫ . પટેલ જયંતીભાઈ મફતલાલ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિશેષ ફોજદારી અરજી (રદબાતલ) નંબર ૩૮૯૪/૨૦૧૩ માં અહેવાલ ૨૩ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૩ના રોજ નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો;

૬. શ્રી રમેશ જે ચૌહાણ વિરુદ્ધ શ્રી મેરવાન કે ઈશાની અને અન્યોએ ફોજદારી રિટ પિટિશન નંબર ૧૦૪૬/૨૦૦૨ માં અહેવાલ આપ્યો હતો, જેનો નિર્ણય ૯ જૂન, ૨૦૧૬ના રોજ લેવામાં આવ્યો હતો.

૧૬. રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એપીપી શ્રી એચ. કે. પટેલે ફરિયાદીના કેસને સમર્થન આપ્યું છે અને આ અદાલતને વિનંતી કરી છે કે પુરાવાની કદરને સંપૂર્ણ રીતે ધ્યાનમાં લેવી પડશે.તે કેસ છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ પ્રતિવાદીને દોષી ઠેરવ્યો હતો જ્યારે અપીલેટ ફોરમે આવા ચુકાદા અને આદેશને રદ કર્યો છે અને રદ કર્યો છે.

::વિચારણા માટેના પ્રશ્નો/મુદ્દાઓ::

૧૭. દલીલો અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીના આધારે ઉપરોક્ત રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલત માટે આ અપીલમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ પર ચુકાદો આપવા માટે નીચેના પ્રશ્નો ઉભા થશે:

- (i) શું અપીલીય અદાલતે કોઈ ભૂલ અથવા ગેરકાયદેસરતા કરી છે કે જે દખલગીરીની બાંહેધરી આપે છે અથવા અપીલીય

અદાલતે લીધેલો મત સંભવિત દષ્ટિકોણ છે અને તેથી,
અપીલીય અધિકારક્ષેત્રમાં કોઈ દખલગીરીને પાત્ર નથી?

(ii) અપીલ કરનાર મૂળ ફરિયાદી કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય
તેવા દેવુંના અસ્તિત્વનો પ્રારંભિક બોજ સાબિત કરવામાં
સફળ થયો છે કે કેમ?

જો જવાબ સમર્થનમાં હોય, તો શું પ્રતિવાદી તે
સકારાત્મક પુરાવા પર હુમલો/ખંડન કરવાની સ્થિતિમાં
હતો?

(iii) વર્ષ ૨૦૦૩માં કાયદામાં કરવામાં આવેલ સુધારો જ્યાં સુધી
સજામાં વૃદ્ધિની વાત છે ત્યાં સુધી અરજદારના કેસમાં લાગુ
થશે કે કેમ?

(iv) શું અપીલકર્તાએ એન. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વળતરની
મંજૂરી આપવા માટે કેસ કર્યો છે?

::અપીલ કોર્ટની સત્તા (મુદ્દો નંબર ૧)::

૧૮. સૌપ્રથમ, શરૂઆતમાં, કાયદાનો જે પ્રશ્ન સંબોધવા યોગ્ય છે તે એ છે કે અપીલ અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો અને નિષ્કર્ષમાં ક્યારે દખલ કરવાની જરૂર છે અને તે એક સામાન્ય કાયદો છે કે જો અપીલ અદાલતે લીધેલો મત આ બાબતમાં રજૂ કરેલા મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા સાથે સંભવિત દષ્ટિકોણ છે, તો અપીલ અદાલત દ્વારા કોઈ દખલગીરી ઈચ્છનીય નથી.

૧૮.૧ (૨૦૦૩) ૧ એસ. સી. સી. ૧ માં નોંધાયેલા સી. એન્ટોની વિરુદ્ધ કે. જી. રાધવન નાયરના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું છે કે જો પુરાવાઓના સમૂહમાંથી અન્ય અભિપ્રાય પર પહોંચવું શક્ય હોય, તો તે પણ અપીલ અદાલત દ્વારા દખલ કરવાનો આધાર નથી.

::કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું, ભલે તે સાબિત થાય (મુદ્દો નંબર ૨)::

૧૯. જ્યાં સુધી ફરિયાદી દ્વારા કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું સાબિત કરવાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી રંગપ્પા વિરુદ્ધ શ્રી મોહનના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે (૨૦૧૦) ૧૧ એસ. સી. સી. ૪૪૧ માં અહેવાલ આપ્યો છે, જેમાં એવું માનવામાં આવે છે કે કાયદાની કલમ

૧૩૯ દ્વારા ફરજિયાત ધારણામાં કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારીનું અસ્તિત્વ શામેલ છે અને આ એક ખંડન ધારણા છે, અલબત્ત, આવી ધારણાને આરોપી દ્વારા બચાવ કરીને અને જવાબદારીનો વિરોધ કરીને રદિયો આપી શકાય છે.

૨૦. તે, અલબત્ત, નકારી શકાય તેવી ધારણાની પ્રકૃતિમાં છે અને તે આરોપી માટે બચાવ કરવા માટે ખુલ્લું છે જેમાં કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વનો વિરોધ કરી શકાય છે.જો કે, નિઃશંકપણે જે કહી શકાય તે એ છે કે પ્રારંભિક ધારણા છે જે ફરિયાદીની તરફેણ કરે છે અને કલમ ૧૩૯ એ રિવર્સ ઓનસ કલમનું ઉદાહરણ છે, જે વાટાઘાટોના સાધનોની વિશ્વસનીયતા સુધારવાના કાયદેસર વાંધાને આગળ વધારવામાં સામેલ કરવામાં આવી છે.તે હદ સુધી સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે **‘ફૂબ્લ જનાર્દન ભટ્ટ વિરુદ્ધ દત્તાત્રેય જી. હેગડે, એ.આઈ.આર ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૩૨૫ના કેસમાં** કરવામાં આવેલા અવલોકનો સાચા નહીં હોય.સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ છે:

“૭. જોકે, નિર્દોષ જાહેર કરવા સામેની અપીલ પર, ઉચ્ચ અદાલતે તારણોને ઉલટાવી દીધા હતા અને અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવ્યા હતા.ઉચ્ચ અદાલતે તેના આદેશમાં નોંધ્યું હતું કે સુનાવણીની કાર્યવાહી દરમિયાન આરોપીએ સ્વીકાર્યું હતું કે વિવાદિત ચેક (નંબર ૮૮૬૩૨૨, તારીખ ૮/૨/૨૦૦૧) પરની સહી ખરેખર તેની પોતાની હતી.એકવાર આ હકીકતનો

સ્વીકાર થઈ ગયા પછી, કાયદાની કલમ ૧૩૯ એ ધારણાને ફરજિયાત બનાવે છે કે ચેક કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારી સાથે સંબંધિત છે.આ ધારણા વિરોધાભાસી પ્રકૃતિની છે અને ત્યારબાદ સંભવિત બચાવ કરવાની જવાબદારી આરોપી પર છે.વર્તમાન તથ્યોના સંદર્ભમાં, ઉચ્ચ અદાલતને જાણવા મળ્યું કે આરોપી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ બચાવ સંભવિત નથી.આરોપીના વલણના સંદર્ભમાં કે તેણે તેની સહી ધરાવતો ખાલી ચેક ગુમાવ્યો છે, ઉચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે આરોપી દ્વારા તેની બેંકને ચુકવણી રોકવા માટે મોકલવામાં આવેલી સૂચનાઓમાં, ચેક નંબર ૦૮૮૬૩૨૨, તારીખ ૨૦/૭/૧૯૯૯ નો સંદર્ભ છે.આ ફરિયાદકર્તાના નિવેદન સાથે વિરોધાભાસી છે જેમાં આરોપીએ તે જ ચેકના સંદર્ભમાં ચુકવણી અટકાવવાની સૂચનાઓ આપી હતી, ભલે તે ૮/૨/૨૦૦૧ તારીખનો હોય.ઉચ્ચ અદાલતે એ પણ નોંધ્યું હતું કે જો આરોપીએ ખરેખર તેની સહી ધરાવતો ખાલી ચેક ગુમાવ્યો હોય, તો તેણે ચેકની તારીખનો ૨૦/૭/૧૯૯૯ તરીકે ઉલ્લેખ કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી.આદેશના પછીના તબક્કે, એ નોંધવામાં આવ્યું છે કે ચેક પર ચુકવણી રોકવા માટે આરોપી દ્વારા તેની બેંકને મોકલવામાં આવેલી સૂચનાઓમાં તે ખોવાઈ ગઈ હોવાનો ઉલ્લેખ નથી.જો કે, પત્રવ્યવહાર ચેકની તારીખ ૨૦/૭/૧૯૯૯ હોવાનો ઉલ્લેખ કરે છે.વધુમાં, ફરિયાદીની કોસ સેક્સામિનેશન દરમિયાન, આરોપી વતી એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદી પાસે ૧૯૯૮ થી ચેકની કસ્ટડી છે.આ સૂચન સૂચવે છે કે આરોપી એ હકીકતથી વાકેફ હતો કે ફરિયાદી પાસે ચેક હતો, જેનાથી ખાલી ચેક ગુમાવવાનો તેનો દાવો નબળો પડ્યો હતો.વધુમાં, રેકૉર્ડનું

અવલોકન દર્શાવે છે કે આરોપીએ સુનાવણી દરમિયાન તેની તપાસ દરમિયાન ખાલી ચેક ગુમાવવાનો બચાવ મોકેથી હાથ ધર્યો હતો. ફરિયાદ દાખલ કરતા પહેલા આરોપીએ ફરિયાદી દ્વારા મોકલવામાં આવેલી નોટિસનો જવાબ પણ આપ્યો ન હતો કારણ કે તેનાથી પ્રારંભિક તબક્કે બચાવ પક્ષને ઉઠાવવાની તક મળી હોત. આ તમામ સંજોગો ઉચ્ચ અદાલતને એ નિષ્કર્ષ પર લઈ ગયા કે આરોપીએ વૈધાનિક ધારણાને રદિયો આપવા માટે સંભવિત બચાવ કર્યો ન હતો. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે:

“૬. એકવાર ચેક આરોપીના ખાતા સાથે સંબંધિત થઈ જાય અને તે ઉપરોક્ત ચેક પર સહીઓ સ્વીકારે અને સ્વીકારે, પછી કોર્ટ દ્વારા નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૯ હેઠળ માનવામાં આવેલી પ્રારંભિક ધારણા ફરિયાદીની તરફેણમાં ઉઠાવવી પડશે. એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯માં ઉલ્લેખિત ધારણા એક ફરજિયાત ધારણા છે અને સામાન્ય ધારણા નથી, પરંતુ આરોપી ઉપરોક્ત ધારણાને રદિયો આપવાનો હકદાર છે. આ ધારણાને રદિયો આપવા માટે આરોપી દ્વારા જે સ્થાપિત કરવું જરૂરી છે તે આપેલ સંજોગોમાં દરેક કેસ કરતાં અલગ છે. પરંતુ હકીકત એ છે કે આરોપી પાસેથી માત્ર બુદ્ધિગમ્ય સમજૂતીની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી અને તે ખંડન પુરાવા દ્વારા બુદ્ધિગમ્ય સમજૂતી કરતાં વધુ હોવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ખંડન પુરાવા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ બચાવ સંભવિત અને અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં સક્ષમ હોવો જોઈએ. આરોપી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો બચાવ એ હતો કે તેણે એક ખાલી ચેક ગુમાવ્યો હતો,

જેનો ઉપયોગ ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યાં સુધી આરોપી દ્વારા આ અવરોધ પાર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, તેના દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા અન્ય બચાવ કે શું ચેક હેન્ડ લોન માટે અથવા ફરિયાદી દ્વારા ખર્ચવામાં આવેલી રકમ માટે જારી કરવામાં આવ્યો હતો તે ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી.....' આથી, ઉચ્ચ અદાલતે તારણ કાઢ્યું હતું કે ફરિયાદી તરફથી નોંધવામાં આવેલી કથિત વિસંગતતાઓ જે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવી હતી તે સામગ્રી નથી કારણ કે આરોપી કાયદાની કલમ ૧૩૯ દ્વારા તેના પર મૂકવામાં આવેલી ધારણાને રદિયો આપવા માટે સંભવિત બચાવ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો.

તદનુસાર, ઉચ્ચ અદાલતે દોષિત ઠેરવવાનો ચુકાદો નોંધ્યો હતો.

૮. આ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહી દરમિયાન, કાયદાની કલમ ૧૧૮ (એ), ૧૩૮ અને ૧૩૯ ના યોગ્ય અર્થઘટનને લગતી દલીલો. તેમને સંબોધતા પહેલા, સંબંધિત જોગવાઈઓની ભાષાને ટાંકવી ઉપયોગી થશે:

૧૧૮. વાટાઘાટ કરી શકાય તેવા સાધનો વિશેની ધારણાઓ. જ્યાં સુધી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, નીચેની ધારણાઓ કરવામાં આવશે:

(એ) વિચારણા માટે: દરેક વાટાઘાટપાત્ર સાધનને વિચારણા માટે બનાવવામાં આવ્યું હતું અથવા દોરવામાં આવ્યું હતું અને

જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય, સમર્થન કરવામાં આવ્યું હોય, વાટાઘાટો કરવામાં આવી હોય અથવા સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તેને સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય, સમર્થન કરવામાં આવ્યું હોય, વાટાઘાટો કરવામાં આવી હોય અથવા વિચારણા માટે સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યું હોય.

૧૩૮. ખાતામાં ભંડોળની અપૂર્ણતા વગેરે માટે ચેકનું અપમાન.જો કોઈ વ્યક્તિએ કોઈ બેંક સાથે રાખેલા ખાતા પર કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીની સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે ચૂકવણી માટે તે ખાતામાંથી અન્ય વ્યક્તિને કોઈ પણ રકમની ચૂકવણી માટે બેંક સાથે દોરેલો કોઈ ચેક બેંક દ્વારા ચૂકવવામાં ન આવે તો, તે ખાતાની ક્રેડિટમાં રહેલી રકમ ચેકનું સન્માન કરવા માટે અપૂરતી છે અથવા તે બેંક સાથે કરવામાં આવેલા કરાર દ્વારા તે ખાતામાંથી ચૂકવવા માટે ગોઠવવામાં આવેલી રકમ કરતાં વધી ગઈ છે, તો આવી વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો હોવાનું માનવામાં આવશે અને આ અધિનિયમની અન્ય કોઈ જોગવાઈને પૂર્વગ્રહ વિના, તેને એક મુદત માટે કેદની સજા કરવામાં આવશે. જે બે વર્ષ સુધી લંબાઈ શકે છે, અથવા દંડ સાથે જે ચેકની રકમ કરતાં બમણી થઈ શકે છે, અથવા બંને સાથે:

પરંતુ આ કલમમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ લાગુ પડશે નહીં સિવાય કે –

(એ) ચેક જે તારીખે કાઢવામાં આવ્યો હોય તે તારીખથી છ મહિનાના સમયગાળાની અંદર અથવા તેની માન્યતાના

સમયગાળાની અંદર, જે પણ પહેલા હોય, બેંકને રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય.

(બી) ચૂકવનાર અથવા ધારક, જેમ કે કેસ હોય તેમ, ચેકની નિયત સમયગાળામાં, ચેક ઉપાડનારને લેખિતમાં નોટિસ આપીને, બેંકમાંથી ચેકની ચૂકવણી ન થઈ હોય તેવી માહિતી પ્રાપ્ત થયાના ત્રીસ દિવસની અંદર, ઉપરોક્ત રકમની ચૂકવણી કરવાની માંગ કરે છે; અને

(સી) આવા ચેકનો ઉપાડનાર, ચેકની પ્રાપ્તિના પંદર દિવસની અંદર, ચેકના યોગ્ય સમયે, પ્રાપ્તકર્તાને અથવા, કેસ હોય તે રીતે, ધારકને કહેવાતી રકમની ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.સમજૂતી.આ વિભાગના હેતુઓ માટે, 'દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી' નો અર્થ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી છે.

૧૩૯. ધારકની તરફેણમાં ધારણા એ ધારવામાં આવશે કે, જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, ચેક ધારકને કલમ ૧૩૮ માં ઉલ્લેખિત પ્રકૃતિનો ચેક પ્રાપ્ત થયો છે, જે કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીની સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે મુક્તિ માટે છે.

૯. સામાન્ય રીતે ચેક બાઉન્સ થવાના કેસોમાં, અદાલતોએ જે ધ્યાનમાં લેવું પડે છે તે એ છે કે કાયદાની કલમ ૧૩૮માં ગણાયેલા ગુનાના ઘટકો પૂરા થયા છે કે કેમ અને જો એમ હોય તો, શું આરોપી કાયદાની કલમ ૧૩૯ દ્વારા માનવામાં આવેલી

વૈધાનિક ધારણાને રદિયો આપી શક્યો હતો કે કેમ. વર્તમાન કેસની હકીકતોના સંદર્ભમાં, એ સ્પષ્ટ કરવું આવશ્યક છે કે ટ્રાયલ કોર્ટના તારણથી વિપરીત, જ્યારે આરોપી દ્વારા પોસ્ટડેટેડ ચેકના સંદર્ભમાં તેની બેંકને મોકલવામાં આવેલી 'સ્ટોપ પેમેન્ટ' સૂચનાઓને કારણે ચેકનું અપમાન કરવામાં આવે ત્યારે અધિનિયમની [કલમ ૧૩૮](#) ખરેખર આકર્ષિત થઈ શકે છે, ખાતામાં ભંડોળની અપૂર્ણતાને ધ્યાનમાં લીધા વગર. આ સ્થિતિને ગોવા પ્લાસ્ટ (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ વિરુદ્ધ ચિકો ઉર્સુલા ડિસોઝા, (૨૦૦૩) ૩ એસસીસી ૨૩૨ માં આ અદાલત દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવી હતી, જેમાં તે ઠરાવવામાં આવ્યો હતો:

"બેંકિંગ કામગીરીની અસરકારકતામાં વિશ્વાસ ઊભો કરવા અને વ્યવસાયિક વ્યવહારોમાં વાટાઘાટો કરી શકાય તેવા સાધનોને વિશ્વસનીયતા આપવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે અધિનિયમ ૬૬/૧૯૮૮ દ્વારા [કલમ ૧૩૮](#) થી [૧૪૨](#) ધરાવતો પ્રકરણ XVII રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. આ જોગવાઈઓનો હેતુ લોકોને ચેક દ્વારા ચૂકવણી દ્વારા તેમની પ્રતિબદ્ધતાઓનું સન્માન ન કરવા માટે નિરુત્સાહિત કરવાનો હતો. અદાલતે એવા અર્થઘટનની તરફેણમાં ઝુકવું જોઈએ જે કાયદાના ઉદ્દેશ્યને પૂર્ણ કરે. જો તેની ચૂકવણી નિયમિત રીતે બંધ કરી શકાય તો પોસ્ટડેટેડ ચેક તેની વિશ્વસનીયતા અને સ્વીકાર્યતા ગુમાવશે.

પોસ્ટડેટેડ ચેકનો હેતુ ચેકના ડ્રોઅરને અમુક આવાસ પ્રદાન કરવાનો છે. તેથી, તે વધુ જરૂરી છે કે ચેકના ડ્રોઅરને પોસ્ટડેટેડ ચેકની સ્વીકૃતિ દ્વારા લેણદાર દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી

રહેઠાણનો દુરુપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં. કલમ ૧૩૯ ને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માનવું પડશે કે કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના નિકાલમાં ચેક જારી કરવામાં આવે છે. પુરાવા રજૂ કરીને ધારણાને રદિયો આપી શકાય છે અને સાબિતીનો બોજ તે વ્યક્તિ પર છે જે ધારણાને રદિયો આપવા માંગે છે. કાયદાના પ્રકરણ XVII ના ઉદ્દેશ સાથે જોડાયેલી આ ધારણા એ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે પોસ્ટડેટેડ ચેકની ચુકવણીને રદ કરીને, પક્ષને કલમ ૧૩૮ની દંડાત્મક જોગવાઈમાંથી બહાર નીકળવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં. એક વિપરીત દ્રષ્ટિકોણ કલમ ૧૩૮ ને એક મૃત પત્ર બનાવશે અને તેમના પોતાના કૃત્યો દ્વારા તેમના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી કાનૂની જવાબદારીઓ હેઠળ ચુકવણી ટાળવાનો પ્રયાસ કરતી વ્યક્તિઓને એક હેન્ડલ પ્રદાન કરશે, જે બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તે પોતાના ખોટો લાભ લેતો હોવાનું કહી શકાય....."

૧૦. અપીલકર્તા-આરોપી વતી દલીલ કરવામાં આવી છે કે કાયદાની કલમ ૧૩૯ દ્વારા ફરજિયાત ધારણા કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વ સુધી વિસ્તરતું નથી અને ફરિયાદીના સંસ્કરણમાં વિસંગતતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને આ કેસમાં તેનું ખંડન કરવામાં આવ્યું છે. એવું તર્ક કરવામાં આવ્યું હતું કે કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વને નકારી કાઢવા માટે ફરિયાદી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી પર આધાર રાખવો આરોપી માટે ખુલ્લો છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદીએ હેન્ડ લોનના સંદર્ભમાં અથવા આરોપીના ઘરના

નિર્માણ દરમિયાન થયેલા ખર્ચના સંબંધમાં તેનું દેવું બાકી હતું કે કેમ તે નિર્ણાયક રીતે દર્શાવ્યું ન હોવાથી, કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારીનું અસ્તિત્વ દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું, જેનાથી આરોપી માટે સંભવિત બચાવની રચના થઈ હતી. અપીલકર્તા આરોપી વતી હાજર રહેલા વકીલે કૃષ્ણ જનાર્દન ભટ વિરુદ્ધ દત્તાત્રેય જી હેગડે (૨૦૦૮) ૪ એસસીસી ૫૪ કેસમાં આ અદાલતની ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાંથી કાર્યકારી અવલોકનો નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે (ફકરા-૨૯૩૨,૩૪ અને ૪૫ પર ન્યાયમૂર્તિ એસ. બી. સિંહા):

"૨૯. કાયદાની કલમ ૧૩૮માં ત્રણ ઘટકો છે જેમ કે:

(i) કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું છે.

(ii) કાયદાકીય રીતે લાગુ પાડી શકાય તેવા ઋણની ધારણા કરતા કોઈપણ ઋણ અથવા અન્ય જવાબદારીના સંપૂર્ણ અથવા અમુક ભાગમાં ચૂકવણી કરવા માટે બેંકના ખાતામાંથી ચેક લેવામાં આવ્યો હતો; અને

(iii) ભંડોળની અછતને કારણે આ રીતે જારી કરાયેલ ચેક પરત કરવામાં આવ્યો હતો.

૩૦. આ કલમ સાથે જોડાયેલ પરંતુક કાયદાકીય અદાલત દ્વારા ફરિયાદ અરજી પર કાર્યવાહી કરી શકાય તે પહેલાં કાનૂની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવાની જોગવાઈ કરે છે. કાયદાની

કલમ ૧૩૯ માત્ર મામલાના બીજા પાસા અંગે ધારણા ઉભી કરે છે. કાયદાકીય રીતે વસૂલ કરી શકાય તેવા દેવુંનું અસ્તિત્વ એ કાયદાની કલમ ૧૩૯ હેઠળ અનુમાનની બાબત નથી. તે માત્ર ચેક ધારકની તરફેણમાં એવી ધારણા ઉભી કરે છે કે તે કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીની ચૂકવણી માટે જારી કરવામાં આવી છે.

૩૧. નીચે આપેલી અદાલતો, જેમ કે અહીં પહેલાં નોંધ્યું છે, તે આધારે કાર્યવાહી કરી હતી કે કલમ ૧૩૯ દેવાના અસ્તિત્વ અંગે પણ એક ધારણા ઉભી કરે છે. નીચે આપેલી અદાલતોએ, અમારા મતે, આ આધારે કાર્યવાહી કરવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કે બચાવ સાબિત કરવા માટે આરોપીને સાક્ષીના ડબ્બામાં પ્રવેશ કરવો જરૂરી છે અને જ્યાં સુધી તે આમ ન કરે ત્યાં સુધી તે પોતાનો બોજ નિભાવી શકશે નહીં. અમને લાગે છે કે, અદાલતો તરફથી આવો અભિગમ યોગ્ય નથી.

૩૨. કાયદા હેઠળ તેના પર મૂકવામાં આવેલા પુરાવાના ભારણને ચૂકવવા માટે આરોપીએ પોતાની તપાસ કરવાની જરૂર નથી. પહેલેથી જ રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીના આધારે તે પોતાનો બોજો ઉપાડી શકે છે. આરોપીઓને ચૂપ રહેવાનો બંધારણીય અધિકાર છે. ફોજદારી કેસમાં આરોપી અને ફરિયાદી પક્ષ તરફથી પુરાવાનું ધોરણ અલગ છે.

૩૪. વધુમાં, જ્યારે ફરિયાદી પક્ષે આરોપીનો દોષ તમામ વાજબી શંકાથી આગળ સાબિત કરવો જ જોઈએ, ત્યારે આરોપી તરફથી બચાવ સાબિત કરવા માટે પુરાવાનું ધોરણ 'સંભાવનાઓનું પ્રાધાન્ય' છે. સંભાવનાઓના પ્રાધાન્યનું અનુમાન માત્ર પક્ષો દ્વારા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીમાંથી જ નહીં પરંતુ તે જે સંજોગો પર આધાર રાખે છે તેના સંદર્ભ દ્વારા પણ કરી શકાય છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

ખાસ કરીને કાયદાની કલમ ૧૩૯ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલી ધારણાની પ્રકૃતિના સંબંધમાં, તેનું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું;

"૪૫. અમે એ હકીકતથી અજાણ નથી કે આ જોગવાઈ દેશના વધતા જતા વેપાર, વેપાર, વાણિજ્ય અને ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓને નિયંત્રિત કરવા અને નાણાકીય બાબતોમાં વધુ તકેદારીને પ્રોત્સાહન આપવા અને ભારત જેવા વિકાસશીલ દેશના આર્થિક જીવન માટે જરૂરી ચેકના ડ્રોપરમાં લેણદારના વિશ્વાસને સુરક્ષિત રાખવા માટે કડક જવાબદારી માટે દાખલ કરવામાં આવી છે. જોકે, તેનો અર્થ એ નથી કે અદાલતો જમીનની વાસ્તવિકતાઓ પર આંખ આડા કાન કરશે. કાયદો ધારણા વધારવાનો આદેશ આપે છે પરંતુ તે ત્યાં જ અટકી જાય છે. તે કહેતું નથી કે કેવી રીતે ધારણાને રદિયો આપવો જોઈએ. કાનૂની ન્યાયશાસ્ત્રના અન્ય મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંતો, એટલે કે, માનવ અધિકાર તરીકે નિર્દોષતાની ધારણા અને

કલમ ૧૩૯ દ્વારા રજૂ કરાયેલ વિપરીત બોજનો સિદ્ધાંત નાજુક રીતે સંતુલિત હોવો જોઈએ.આવા સંતુલનકારી કૃત્યો, નિર્વિવાદપણે મોટાભાગે દરેક કેસના વાસ્તવિક મેટ્રિક્સ, રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રી અને તેને સંચાલિત કાયદાકીય સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને આધાર રાખે છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૧. ઉપર ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયના સંદર્ભમાં, પ્રતિવાદી દાવેદાર વતી હાજર રહેલા વકીલે રજૂઆત કરી છે કે 'કાયદાકીય રીતે વસૂલ કરી શકાય તેવા દેવુંનું અસ્તિત્વ એ કાયદાની કલમ ૧૩૯ હેઠળ ધારણાની બાબત નથી' અને 'તે માત્ર એક ધારકની તરફેણમાં ધારણા ઉભી કરે છે કે તે કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીની ચૂકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યું છે' [કૃષ્ણ જનાર્દન ભટ્ટ (ઉપરોક્ત) માં ફકરો-૩૦ જુઓ] વૈધાનિક જોગવાઈઓ તેમજ આ અદાલતની સ્થાપિત પૂર્વવર્તી રેખા સાથે વિરોધાભાસી છે.આમ પ્રતિવાદી દાવેદાર દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા કેટલાક અવતરણોની તપાસ કરવી જરૂરી રહેશે.દાખલા તરીકે, હિતેન પી. દલાલ વિરુદ્ધ બ્રાતિન્દ્રનાથ બેનર્જી, (૨૦૦૧) ૬ એસ. સી. સી. ૧૬ માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું (ફકરા-૨૨૨૩ પર ન્યાયમૂર્તિ રુમા પાલ):

"૨૨. કારણ કે કલમ ૧૩૮ અને ૧૩૯ બંને માટે જરૂરી છે કે કોર્ટ જે રકમ માટે એક દોરવામાં આવે છે તેના માટે એક દોરનારની જવાબદારી 'ધારશે', તેથી જ્યાં ધારણા વધારવા

માટેનો તથ્યાત્મક આધાર સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હોય તેવા દરેક કેસમાં આ ધારણા વધારવી કોર્ટ માટે ફરજિયાત છે.તે ફોજદારી કેસોમાં પુરાવાના ભારણ અંગે સામાન્ય નિયમમાં અપવાદ રજૂ કરે છે અને આરોપી (.) પર જવાબદારી મૂકે છે.આવી ધારણા એ કાયદાની ધારણા છે, જે હકીકતની ધારણાથી અલગ છે, જે એવી જોગવાઈઓનું વર્ણન કરે છે જેના દ્વારા અદાલત ચોક્કસ સ્થિતિની ધારણા કરી શકે છે.ધારણાઓ એ પુરાવાના નિયમો છે અને નિર્દોષતાની ધારણા સાથે વિરોધાભાસી નથી, કારણ કે પછીનો અર્થ એ છે કે ફરિયાદી પક્ષ આરોપી સામેના કેસને વાજબી શંકાથી આગળ સાબિત કરવા માટે બંધાયેલો છે.જ્યાં સુધી આરોપી અનુમાનિત હકીકતના અસ્તિત્વની વાજબી સંભાવના દર્શાવતા પુરાવા રજૂ ન કરે ત્યાં સુધી ફરિયાદી પક્ષ પરની જવાબદારી કાયદા અથવા હકીકતની ધારણાઓની મદદથી નિવારી શકાય છે.

૨૩. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કાયદાની ધારણાનો આધાર રચવા માટે જરૂરી તથ્યો અસ્તિત્વમાં હોય, તો વૈધાનિક નિષ્કર્ષ કાઢવા માટે વિવેકબુદ્ધિ અદાલત પર છોડી દેવામાં આવે છે, પરંતુ આ તે વ્યક્તિને અટકાવતું નથી કે જેની સામે ધારણા કરવામાં આવે છે તે તેને રદિયો આપે છે અને તેનાથી વિપરીત સાબિત કરે છે.એક હકીકત ત્યારે સાબિત થાય છે જ્યારે, તેની સામેની બાબતો પર વિચાર કર્યા પછી, કોર્ટ કાં તો તેનું અસ્તિત્વ માને છે, અથવા તેના અસ્તિત્વને એટલું સંભવિત માને છે કે એક સમજદાર વ્યક્તિએ, ચોક્કસ કેસના સંજોગોમાં, તે અસ્તિત્વમાં છે તેવી ધારણા પર

કાર્યવાહી કરવી જોઈએ.તેથી, ખંડનને નિર્ણાયક રીતે સ્થાપિત કરવાની જરૂર નથી, પરંતુ બચાવના સમર્થનમાં અદાલત સમક્ષ આવા પુરાવા રજૂ કરવા જોઈએ કે જેથી અદાલતે કાં તો બચાવ અસ્તિત્વમાં હોવાનું માનવું જોઈએ અથવા તેના અસ્તિત્વને વ્યાજબી રીતે સંભવિત ગણવું જોઈએ, કારણભૂતતાનું ધોરણ સમજદાર વ્યક્તિનું છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૨. પ્રતિવાદી દાવેદારએ મલ્લવરપુ કાશીવિસ્વેશ્વર રાવ વિરુદ્ધ થાડીકોંડા રામુલુ ફર્મ અને અન્ય ૨૦૦૮ (૮) સ્કેલ ૬૮૦ તરીકે નોંધાયેલા નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૧૮ (એ) હેઠળ, કોર્ટ એવું માનવા માટે બંધાયેલી છે કે, જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, પ્રોમિસરી નોટ વિચારણા માટે કરવામાં આવી હતી.તે પણ એક સ્થાયી સ્થિતિ છે કે આ સંબંધમાં પ્રારંભિક બોજ પ્રતિવાદી પર છે કે તે આવા તથ્યો અને સંજોગોને રેકૉર્ડ પર લાવીને વિચારણાના અસ્તિત્વને સાબિત કરે, જે અદાલતને સીધા પુરાવા દ્વારા અથવા વિચારણાના અસ્તિત્વને અસંભવિત, શંકાસ્પદ અથવા ગેરકાયદેસર દર્શાવતી સંભાવનાઓના પ્રાધાન્ય દ્વારા વિચારણાના અસ્તિત્વને માનવા તરફ દોરી જશે...."

આ નિર્ણય પછી ભારત બેરલ એન્ડ ડ્રમ મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપની વિરુદ્ધ અમીન ચંદ પ્યારેલાલ, (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૩૫ (ફકરો-૧૨) માં અગાઉના નિર્ણયમાંથી એક અર્ક ટાંકવા માટે આગળ વધ્યો હતો:

"અહીં ઉપર નોંધ્યા મુજબ વિવિધ ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, કાયદાની સ્થિતિ જે ઉભરી આવે છે તે એ છે કે એકવાર પ્રોમિસરી નોટનો અમલ સ્વીકારવામાં આવે, તો કલમ ૧૧૮ (એ) હેઠળ ધારણા ઊભી થશે કે તે વિચારણા દ્વારા સમર્થિત છે. આવી ધારણા નકારી શકાય તેવી છે. પ્રતિવાદી સંભવિત બચાવ કરીને વિચારણાની ગેરહાજરીને સાબિત કરી શકે છે. જો પ્રતિવાદીએ સાબિતીની પ્રારંભિક જવાબદારી નિભાવી હોવાનું સાબિત થાય છે જે દર્શાવે છે કે વિચારણાનું અસ્તિત્વ અસંભવિત અથવા શંકાસ્પદ હતું અથવા તે ગેરકાયદેસર હતું, તો જવાબદારી વાદી પર જશે જે તેને હકીકતની બાબત તરીકે સાબિત કરવા માટે બંધાયેલા હશે અને તેની નિષ્ફળતા સાબિત કરવા પર તેને વાટાઘાટપાત્ર સાધનના આધારે રાહત આપવા માટે અયોગ્ય ઠેરવશે. પ્રતિવાદી પર વિચારણાની ગેરહાજરી સાબિત કરવાનો બોજ કાં તો સીધો હોઈ શકે છે અથવા તે જે સંજોગો પર આધાર રાખે છે તેના સંદર્ભમાં સંભાવનાઓના પ્રાધાન્યને રેકૉર્ડ પર લાવી શકે છે. આવી સ્થિતિમાં, વાદી કાયદા હેઠળ વાદી સહિત કેસમાં રજૂ કરાયેલા તમામ પુરાવાઓ પર આધાર રાખવાનો હકદાર છે. જો પ્રતિવાદી વિચારણાની ગેરહાજરી દર્શાવીને પુરાવાની પ્રારંભિક જવાબદારી નિભાવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો વાદીને તેની તરફેણમાં કલમ ૧૧૮ (એ) હેઠળ ઉદ્ભવતા અનુમાનનો લાભ મેળવવાનો હક

રહેશે.અદાલત પ્રતિવાદી પર સીધો પુરાવો આપીને વિચારણાના અસ્તિત્વને નકારી કાઢવાનો આગ્રહ ન કરી શકે કારણ કે નકારાત્મક પુરાવાનું અસ્તિત્વ ન તો શક્ય છે અને ન તો તેના પર વિચાર કરવામાં આવે છે અને જો તેને દોરવામાં આવે તો પણ તેને શંકા સાથે જોવું જોઈએ.વિચારણા પસાર કરવાનો સ્પષ્ટ ઇનકાર દેખીતી રીતે કોઈ બચાવ હોવાનું જણાતું નથી.વાદીને સાબિત કરવાની જવાબદારી સ્થાના તરિત કરવાનો લાભ મેળવવા માટે કંઈક જે સંભવિત છે તે રેકૉર્ડ પર લાવવું પડશે.ધારણાને ખોટી સાબિત કરવા માટે, પ્રતિવાદીએ એવા તથ્યો અને સંજોગો રેકૉર્ડ પર લાવવા પડે છે કે જેના પર વિચારણા કર્યા પછી અદાલત કાં તો એવું માની શકે કે વિચારણા અસ્તિત્વમાં નહોતી અથવા તેનું અસ્તિત્વ એટલું સંભવિત હતું કે એક સમજદાર માણસ, કેસના સંજોગોમાં, અરજી પર કાર્યવાહી કરશે કે તે અસ્તિત્વમાં નહોતું.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

રસપ્રદ વાત એ છે કે, કૃષ્ણ જનાર્દન ભટ્ટ (ઉપરોક્ત) માં પણ આ જ અર્કને મંજૂરીપૂર્વક ટાંકવામાં આવ્યો છે.

૧૩. વર્તમાન કેસની હકીકતોના સંદર્ભમાં, આપણે એમ. એમ. ટી. સી. લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ મેડયલ કેમિકલ્સ એન્ડ ફાર્મા (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ, (૨૦૦૨) ૧ એસસીસી ૨૩૪ (ફકરો-૧૯) માં નીચેના અવલોકનોનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ :

"..... ઓથોરિટી દર્શાવે છે કે જ્યારે ચૂકવણી અટકાવવાની સૂચનાને કારણે ચેકનું અપમાન કરવામાં આવે છે, ત્યારે પણ કલમ ૧૩૯ના આધારે કોર્ટે એવું માનવું પડશે કે ધારકને કોઈપણ દેવું અથવા જવાબદારીના સંપૂર્ણ અથવા આંશિક નિકાલ માટે ચેક પ્રાપ્ત થયો હતો.અલબત્ત આ એક નકારી શકાય તેવી ધારણા છે.આમ આરોપી બતાવી શકે છે કે 'ચૂકવણી બંધ કરો' સૂચનાઓ અપર્યાપ્તતા અથવા ભંડોળની અછતને કારણે જારી કરવામાં આવી ન હતી.જો આરોપી દર્શાવે છે કે ડ્રોઅર બેંકમાં રોકડ ઉપાડ માટે ચેક રજૂ કરતી વખતે ચેકની રકમ ચૂકવવા માટે તેના ખાતામાં પૂરતા ભંડોળ હતું અને રોકડ ઉપાડ માટે ચેક રજૂ કરતી વખતે કોઈ દેવું અથવા જવાબદારી ન હતી તે સહિત અન્ય માન્ય કારણોને કારણે સ્ટોપ પેમેન્ટ નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી, તો પછી કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો કરવામાં આવશે નહીં.મહત્વની બાબત એ છે કે આવું સાબિત કરવાનો બોજ આરોપી પર રહેશે.... "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૪. આ અવતરણોના પ્રકાશમાં, અમે પ્રતિવાદી દાવેદાર સાથે સંમત છીએ કે કાયદાની કલમ ૧૩૯ દ્વારા ફરજિયાત ધારણા ખરેખર કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વનો સમાવેશ કરે છે.તે હદ સુધી, કૃષ્ણ જનાર્દન ભટ્ટ (ઉપરોક્ત) માં વિવાદિત અવલોકનો સાચા ન પણ હોઈ શકે.જો કે, આ કોઈ પણ રીતે તે કેસમાં નિર્ણયની શુદ્ધતા પર શંકા કરતું નથી કારણ કે તે ચોક્કસ તથ્યો અને

સંજોગો પર આધારિત હતું.સંદર્ભોમાં નોંધ્યા મુજબ, આ ચોક્કસપણે નકારી શકાય તેવી ધારણાના સ્વરૂપમાં છે અને આરોપી માટે તે બચાવ કરવા માટે ખુલ્લું છે જેમાં કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વનો વિરોધ કરી શકાય છે.જો કે, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે પ્રારંભિક ધારણા છે જે ફરિયાદીની તરફેણ કરે છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કાયદાની કલમ ૧૩૯ એ રિવર્સ ઓનસ કલમનું ઉદાહરણ છે જેનો સમાવેશ વાટાઘાટોપાત્ર સાધનોની વિશ્વસનીયતા સુધારવાના કાયદાકીય ઉદ્દેશ્યને આગળ વધારવામાં કરવામાં આવ્યો છે. જ્યારે કાયદાની કલમ ૧૩૮ ચેકના અનાદરના સંબંધમાં મજબૂત ફોજદારી ઉપાયનો ઉલ્લેખ કરે છે, ત્યારે કલમ ૧૩૯ હેઠળ ખંડનપાત્ર ધારણા મુકદ્દમા દરમિયાન અયોગ્ય વિલંબને રોકવા માટે એક સાધન છે. જો કે, એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે કલમ ૧૩૮ દ્વારા સજાપાત્ર બનાવેલા ગુનાને નિયમનકારી ગુના તરીકે વધુ સારી રીતે વર્ણવી શકાય છે કારણ કે ચેક બાઉન્સ થવો એ મોટાભાગે નાગરિક ખોટા સ્વભાવનો હોય છે જેની અસર સામાન્ય રીતે વાણિજ્યિક વ્યવહારોમાં સામેલ ખાનગી પક્ષો સુધી મર્યાદિત હોય છે. આવી સ્થિતિમાં, પ્રમાણસરતાની કસોટીએ રિવર્સ ઓનસ કલમોના નિર્માણ અને અર્થઘટનને માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ અને આરોપી/પ્રતિવાદી પાસેથી અતિશય ઉચ્ચ ધોરણ અથવા પુરાવા આપવાની અપેક્ષા રાખી શકાતી નથી. આકર્ષક વાજબીપણાની ગેરહાજરીમાં, રિવર્સ ઓનસ કલમો સામાન્ય

રીતે પુરાવાનો બોજ લાદે છે, પ્રેરક બોજ નહીં. આને ધ્યાનમાં રાખીને, એ એક નિશ્ચિત સ્થિતિ છે કે જ્યારે કોઈ આરોપીને કલમ ૧૩૯ હેઠળની ધારણાને રદિયો આપવો પડે છે, ત્યારે આમ કરવા માટેના પુરાવાનું ધોરણ 'સંભાવનાઓની પ્રાધાન્યતા' છે. તેથી, જો આરોપી સંભવિત બચાવ રજૂ કરવામાં સક્ષમ હોય જે કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવા અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વ વિશે શંકા પેદા કરે છે, તો ફરિયાદ પક્ષ નિષ્ફળ થઈ શકે છે. ટાંકણોમાં સ્પષ્ટ કર્યા મુજબ, આરોપી આવા બચાવ રજૂ કરવા માટે ફરિયાદી દ્વારા સબમિટ કરવામાં આવેલી સામગ્રી પર આધાર રાખી શકે છે અને એવું માનવામાં આવે છે કે કેટલાક કિસ્સાઓમાં આરોપીને પોતાના પુરાવા રજૂ કરવાની જરૂર ન પણ પડે.”

૧૫. વર્તમાન કેસમાં હકીકતો પર પાછા આવીને, અમે હાઈકોર્ટના દષ્ટિકોણ સાથે સંમત છીએ કે આરોપીએ સંભવિત બચાવ કર્યો નથી. અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, ખાલી ચેક ગુમાવવાનો બચાવ મોકેથી હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો અને આરોપીએ તેની બેંકને 'સ્ટોપ પેમેન્ટ' સૂચનાઓમાં એક અલગ તારીખનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. વધુમાં, 'ચુકવણી બંધ કરવાની' સૂચનાઓમાં ચેક ખોવાઈ ગયો હોવાનો ઉલ્લેખ પણ નહોતો. ટ્રાયલ રેકૉર્ડનું અવલોકન એ પણ દર્શાવે છે કે આરોપી એ હકીકતથી વાકેફ હોવાનું જણાય છે કે ચેક ફરિયાદી પાસે હતો. વધુમાં, હકીકત એ છે કે આરોપી કાયદાની કલમ ૧૩૮ હેઠળ વૈધાનિક નોટિસનો જવાબ આપવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો તે નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે ફરિયાદીના નિવેદનમાં યોગ્યતા હતી. સંભવિત બચાવ ન કરવા ઉપરાંત, અપીલકર્તા આરોપી

કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વનો વિરોધ કરી શક્યો ન હતો.હકીકત એ છે કે આરોપીએ તેના ઘરના નિર્માણના સંબંધમાં ફરિયાદીને નિયમિત ચૂકવણી કરી હતી, તે ફરિયાદીએ તે જ હેતુ માટે પોતાના પૈસા ખર્ચ્યા હોવાની શક્યતાને અટકાવતું નથી.કેસના રેકૉર્ડ અનુસાર, ફરિયાદીના નિવેદનમાં થોડી વિસંગતતા હતી, જ્યાં સુધી તે સ્પષ્ટ નહોતું કે આરોપીએ બાંધકામ સંબંધિત ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે હેન્ડ લોન માંગી હતી કે પછી ફરિયાદીએ સમયાંતરે ઉપરોક્ત ખર્ચ ઉઠાવ્યો હતો કે કેમ.કોઈપણ રીતે, ફરિયાદ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીનું પ્રથમ દષ્ટિએ અસ્તિત્વ જાહેર કરે છે કારણ કે ફરિયાદીએ જાળવી રાખ્યું છે કે તેના નાણાંનો ઉપયોગ બાંધકામ ખર્ચ માટે કરવામાં આવ્યો હતો.આરોપીએ સ્વીકાર્યું હતું કે ચેક પરની સહી તેની હતી, તેથી વૈધાનિક ધારણા અમલમાં આવે છે અને ફરિયાદી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રીના સંદર્ભમાં પણ તેનું ખંડન કરવામાં આવ્યું નથી.”

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૧. 'પુરાવાના વિશેષ નિયમો' શીર્ષક હેઠળ રાષ્ટ્રીય પુરાવા કાયદાના પ્રકરણ ૧૩ નો સંદર્ભ લેવો પણ યોગ્ય રહેશે, જે રાષ્ટ્રીય પુરાવા કાયદાની કલમ ૧૧૮ હેઠળ ઉપલબ્ધ ધારણાઓ માટે પ્રદાન કરે છે, જ્યાં સુધી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, રાષ્ટ્રીય પુરાવા કાયદાની કલમ ૧૧૮ હેઠળ ચોક્કસ ધારણાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે જે આ રીતે વાંચે છે:

“૧૧૮. વાટાઘાટ કરી શકાય તેવા સાધનો વિશેની ધારણાઓ.

- (એ) વિચારણા;
- (બી) અત્યાર સુધી;
- (સી) સ્વીકૃતિના સમય વિશે;
- (ડી) ટ્રાન્સફરના સમય વિશે;
- (ઈ) સમર્થનના આદેશ વિશે;
- (એફ) સ્ટેમ્પ વિશે;
- (જી) તે ધારક નિયત સમયે ધારક છે;

૨૨. પુરાવાના નિયમને આધિન આ જોગવાઈ એનઆઈ અધિનિયમ હેઠળની બાબતોને લાગુ પડે છે. ઉપલબ્ધ કરાયેલી ધારણા કાયદાકીય છે અને અદાલત એવું માનવા માટે બંધાયેલી છે કે સાધનને વિચારણા માટે સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે.તેથી, પ્રારંભિક બોજ એ સાબિત કરવા માટે વ્યક્તિ પર છે કે કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અસ્તિત્વમાં છે અને એકવાર તે ચુકવણીકાર દ્વારા સાબિત થઈ જાય તે પછી, તે બીજી બાજુ, એટલે કે ડ્રોઅર પર, વિચારણાના અસ્તિત્વને સાબિત કરવા માટે હશે, જે કોર્ટને સીધા પુરાવા અથવા પ્રાધાન્યતા અને સંભાવનાઓથી માનવા તરફ દોરી જશે કે વિચારણાનું અસ્તિત્વ અસંભવિત, શંકાસ્પદ અથવા ગેરકાયદેસર હતું, જેમ કે સર્વોચ્ચ અદાલતે

‘મહાવરાપુ કાશીવિસ્વર રાવ વિરુદ્ધ તાડીકોંડા રામુલુ એફ. આઈ. આર. એમ. અને અન્યો ’, (૨૦૦૮) ૭ એસસીસી ૬૫૫.

૨૩. કાયદાની કલમ ૧૩૯ ને પણ આ તબક્કે સંદર્ભની જરૂર પડશે. આ પણ એક ધારણા છે, જે એક નકારી શકાય તેવી ધારણા છે જ્યારે જ્યાં સુધી આરોપી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન કરે ત્યાં સુધી, એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ ની આ કાનૂની ધારણા એ અસર માટે છે કે ચેક હાલની જવાબદારીના નિર્વહનમાં જારી કરવામાં આવે છે અને તે ધારણા માત્ર તે જ વ્યક્તિ દ્વારા રદિયો આપી શકાય છે, જેણે ચેક ખેંચ્યો હતો. એનઆઈ અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ નીચે મુજબ વાંચે છે:

“૧૩૯. ધારકની તરફેણમાં ધારણા.—જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે ચેક ધારકને કલમ ૧૩૮માં ઉલ્લેખિત પ્રકૃતિનો ચેક કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના સંપૂર્ણ અથવા આંશિક નિકાલ માટે મળ્યો છે.”

૨૪. આમ, આ ધારણા ચેક ધારકની તરફેણમાં છે, જેમ કે સર્વોચ્ચ અદાલતે *‘મેસર્સ માંડવી કો-ઓપ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ નિમેશ બી ઠાકોર’, (૨૦૧૦) ૩ એસસીસી ૮૩માં* જણાવ્યું હતું. એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ હેઠળ નકારી શકાય તેવી ધારણા બહાર આવી છે કે ચેક તેના ધારકને કોઈપણ દેવું

અથવા જવાબદારીની ચૂકવણી કરવા માટે દોરનાર દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યો હતો.નિ:શંકપણે, એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ હેઠળ ઉપલબ્ધ ધારણાને આરોપી પુરાવા રજૂ કરીને નકારી શકે છે અને એકવાર કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું સાબિત કરવાનો પ્રારંભિક બોજો દૂર થઈ જાય, તે પછી આરોપી પર તે ભારણ છોડવાનું રહેશે કે તેના પર કોઈ દેવું અથવા જવાબદારી અસ્તિત્વમાં નથી.

૨૫. 'ટી વસંતકુમાર વિરુદ્ધ વિજયકુમારી', (૨૦૧૫) ૮ એસ. સી. સી. ૩૭૮ માં, સર્વોચ્ચ અદાલત ચેકના અનાદરના મુદ્દા પર વિચારણા કરી રહી હતી અને એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ હેઠળની ધારણા પર ચર્ચા કરતી વખતે નોંધ્યું હતું કે નીચેની અદાલતે પ્રતિવાદીને ફરિયાદી દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી જમીનને ધ્યાનમાં રાખીને આપવામાં આવેલા ૫ લાખ રૂપિયાના ચેકના અનાદર માટે દોષિત ઠેરવ્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે પ્રતિવાદીને એ આધાર પર નિર્દોષ જાહેર કર્યો હતો કે અપીલ કરનાર મૂળ ફરિયાદીએ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારી સાબિત કરી નથી.સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે કાયદાની કલમ ૧૩૯ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ ફરિયાદીની તરફેણમાંની ધારણાને ધ્યાનમાં ન લેવામાં ઉચ્ચ અદાલત ખોટી હતી, બોજ આરોપી પર સ્થાનાંતરિત થઈ ગયો હતો, જેને તે મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી.ચેકની સહી આરોપી પ્રતિવાદી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી.સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું

કે એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ હેઠળની ધારણા કામ કરશે અને તે અપ્રસ્તુત છે કે ફરિયાદીએ ચેક આપ્યાના બે દિવસ પહેલાં ૫ લાખ રૂપિયાની રકમ ઉપાડી લીધી હતી, જે તે રેકૉર્ડ પર લાવવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો. આરોપીની વાત એ હતી કે ચેક વર્ષ ૧૯૯૯માં ફરિયાદીને આપવામાં આવ્યો હતો અને લોનની ચૂકવણી કરવામાં આવી હતી. જો કે, ફરિયાદીએ ચેક પરત કર્યો ન હતો અને તેણે પ્રતિવાદીને આરોપી તરીકે રજૂ કરવા માટે તેનો દુરુપયોગ કર્યો હતો. ચૂકવણી બંધ કરવામાં આવી હોવાથી ચેકનું અપમાન કરવામાં આવ્યું હતું. કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે પ્રતિવાદી આરોપી ચેક વિશે બધું જ જાણતો હતો, નહીં તો તે બેંકને ચૂકવણી રોકવા માટે કેવી રીતે કહી શક્યો હોત. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક અવલોકનો અને તારણોને ફરીથી રજૂ કરવા યોગ્ય રહેશે, જે આ રીતે વાંચે છે:

“અમે અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલને તેમજ પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સલાહકારને પણ સાંભળ્યું છે. ફરિયાદીએ આરોપ લગાવ્યો છે કે નાણાં (લોન) પ્રતિવાદીને ૨૦/૦૫/૨૦૦૬ પર એડવાન્સ કરવામાં આવ્યા હતા, જેના સંબંધમાં પ્રતિવાદી દ્વારા તેને ૧૬/૦૧/૨૦૦૭ પર ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો. આ ચેક માત્ર ૫ લાખનો હતો, જેનો નંબર ૮૨૨૪૦૮ હતો. તે ખૂબ મહત્વનું છે કે ચેક પર વિવાદ થયો નથી કે તેના પર પ્રતિવાદીની સહી પણ નથી. નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૯ ના સંદર્ભમાં અમારી સામે કેટલાક વિવાદો થયા છે કે શું નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ

એક્ટની કલમ ૧૩૯ હેઠળની ધારણા શરૂ થાય તે પહેલાં ફરિયાદીએ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવુંનું અસ્તિત્વ સાબિત કરવું પડશે કે કેમ અને આરોપી પર ભાર મૂકવામાં આવે છે.કલમ ૧૩૯ નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

“૧૩૯. ધારકની તરફેણમાં ધારણા એ ધારવામાં આવશે કે, જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, એક ધારકને કલમ ૧૩૮ માં ઉલ્લેખિત પ્રકૃતિનો એક પ્રાપ્ત થયો છે, જે કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીની સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે મુક્તિ માટે છે.” આ અદાલતે રંગપ્પા વિરુદ્ધ શ્રી મોહન (૨૦૧૦) ૧૧ એસ. સી. સી. ૪૪૧ કેસમાં તેના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા ચુકાદામાં જણાવ્યું છે:

“કલમ ૧૩૯ દ્વારા ફરજિયાત ધારણા તેમાં એવી ધારણાનો સમાવેશ થાય છે કે કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારી અસ્તિત્વમાં છે.આ ચોક્કસપણે નકારી શકાય તેવી ધારણાની પ્રકૃતિ છે અને આરોપી માટે તે બચાવ કરવા માટે ખુલ્લું છે જેમાં કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વનો વિરોધ કરી શકાય છે.જો કે, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે પ્રારંભિક ધારણા છે જે પ્રતિવાદી ફરિયાદીની તરફેણ કરે છે.” તેથી, વર્તમાન કેસમાં એક તેમજ સહી આરોપી પ્રતિવાદી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હોવાથી, કલમ ૧૩૯ હેઠળની ધારણા કામ કરશે.આમ, એક અથવા કોઈપણ કાયદેસર રીતે વસૂલ કરી શકાય તેવા દેવું અથવા જવાબદારીના અસ્તિત્વને નકારી કાઢવાનો બોજ આરોપી પર હતો.આ અસર માટે, આરોપીએ એક વાર્તા રજૂ કરી છે કે એક ફરિયાદીને લાંબા

સમય પહેલા ૧૯૯૯માં લોનની સુરક્ષા તરીકે આપવામાં આવ્યો હતો; લોન ચૂકવવામાં આવી હતી પરંતુ ફરિયાદીએ સુરક્ષા ચેક પરત કર્યો ન હતો. આરોપીના જણાવ્યા અનુસાર, તે તે જ ચેક હતો જેનો ઉપયોગ ફરિયાદીએ આરોપીઓને ફસાવવા માટે કર્યો હતો. જો કે, એ નોંધવું જોઈએ કે ચેકનું અપમાન કરવામાં આવ્યું હતું કારણ કે ચુકવણી બંધ કરવામાં આવી હતી અને અન્ય કોઈ કારણસર નહીં. આ સૂચવે છે કે આરોપીને બેંકમાં ચેક રજૂ કરવામાં આવી રહ્યો હોવાની જાણકારી હતી, નહીં તો આરોપીએ તેના બેન્કરને ચુકવણી રોકવા માટે કેવી રીતે સૂચના આપી હોત. આમ, આરોપી દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી વાર્તા કોઈ પુરાવા દ્વારા અસમર્થિત હોવા ઉપરાંત શ્રેય માટે અયોગ્ય છે.”

૨૬. વિજય વિરુદ્ધ લક્ષ્મણ અને અન્ય (૨૦૧૩) ૩ એસ. સી. સી. ૮૬ના કિસ્સામાં નિર્ધારિત ગુણોત્તરને આ સમયે પુનઃઉત્પાદિત કરવો જરૂરી રહેશે, જ્યાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું છે કે જ્યારે ચેક પર હસ્તાક્ષર કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા ચેક જારી કરવામાં આવે છે અને ફરિયાદી કાયદેસરની ચુકવણી માટે ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો તે બોજ વાજબી રીતે ચૂકવે છે, ત્યારે આરોપીએ એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ હેઠળ બોજો ઉપાડવો પડશે કે ચેક કાનૂની દેવું ચૂકવવા માટે જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ તે જામીન તરીકે અથવા તે જ વ્યવસાયિક વ્યવહારને કારણે અન્ય કોઈ કારણસર જારી કરવામાં આવ્યો હતો. ગેરકાયદેસર રીતે મેળવેલ. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના સંબંધિત અવલોકનોને ફરીથી રજૂ કરવું નફાકારક રહેશે, જે નીચે મુજબ છે:

“૯. તે નિઃશંકપણે સાચું છે કે જ્યારે ચેક પર હસ્તાક્ષર કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા ચેક જારી કરવામાં આવે છે અને ફરિયાદી કાયદેસરની ચુકવણી માટે ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો તે બોજ વાજબી રીતે ચૂકવે છે, ત્યારે આરોપીએ એન. આઈ. એક્ટની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ હેઠળ બોજો ઉપાડવાનો છે કે ચેક કાનૂની દેવું ચૂકવવા માટે જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ કોઈ વ્યવસાયિક વ્યવહારને કારણે જામીનગીરી અથવા અન્ય કોઈ કારણસર જારી કરવામાં આવ્યો હતો અથવા ગેરકાયદેસર રીતે મેળવવામાં આવ્યો હતો. એન. આઈ. એક્ટનો હેતુ સ્પષ્ટ રીતે એવા વ્યક્તિને છેતરવા અથવા છેતરવાના આર્થિક ગુના પર અંકુશ મૂકવા માટે ઝડપી ઉપાય પૂરો પાડવાનો છે કે જેને દેવું ચૂકવવા માટે ચેક જારી કરવામાં આવે છે અને જો ફરિયાદી વાજબી રીતે બોજો ભરે છે કે ચુકવણી કાયદેસરના દેવું તરફ હતી, તો ચેકના આરોપી/હસ્તાક્ષર કરનાર માટે બચાવ સ્થાપિત કરવા માટે ખુલ્લું નથી કે ચેક તેના દ્વારા સહી કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, જે બાઉન્સ થયો હતો, તે ગુનો ગણાશે નહીં.

૧૦. જો કે, નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ આ સંબંધમાં બે ધારણાઓનો સમાવેશ કરે છે: એક કાયદાની કલમ ૧૧૮માં અને બીજી તેની કલમ ૧૩૯માં સમાવિષ્ટ છે. કલમ ૧૧૮ (એ) નીચે મુજબ વાંચે છે:

“૧૧૮. વાટાઘાટો કરી શકાય તેવા સાધનોની ધારણા.જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી નીચેની ધારણાઓ કરવામાં આવશે.

(એ) વિચારણા માટે:દરેક વાટાઘાટપાત્ર સાધનને વિચારણા માટે બનાવવામાં આવ્યું હતું અથવા દોરવામાં આવ્યું હતું, અને જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય, દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય, વાટાઘાટો કરવામાં આવી હોય અથવા સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તેને સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય, દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય, વાટાઘાટો કરવામાં આવી હોય અથવા વિચારણા માટે સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યું હોય;

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૦.૨ કાયદાની કલમ ૧૩૯ નીચે મુજબ વાંચે છે:

“૧૩૯. ધારકની તરફેણમાં ધારણા.જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે ચેક ધારકને કલમ ૧૩૮માં ઉલ્લેખિત પ્રકૃતિનો ચેક કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના સંપૂર્ણ અથવા આંશિક નિકાલ માટે મળ્યો છે.”

૧૧. ઉપરોક્ત બે ધારણાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, પી. વેલુગોપાલ વિરુદ્ધ મદન પી. સારથી [૨] ની બાબતમાં આ અદાલતના વિદ્વતાપૂર્ણ ન્યાયાધીશોએ એવું માન્યું હતું કે એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯, ૧૧૮ (એ) અને ૧૩૮ હેઠળ

દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીઓનું અસ્તિત્વ ફરિયાદી દ્વારા પ્રથમ વખતમાં સાબિત કરવું પડશે પરંતુ તે પછી તેનાથી વિપરીત સાબિત કરવાનો બોજ આરોપી પર આવી જશે.આમ, ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ/ચેક તેના કાયદેસરના માલિક પાસેથી અથવા તેની કાયદેસર કસ્ટડીમાં રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી ગુના અથવા છેતરપિંડી દ્વારા મેળવવામાં આવ્યું હતું અથવા તેના નિર્માતા અથવા સ્વીકારનાર પાસેથી ગુના અથવા છેતરપિંડી દ્વારા અથવા ગેરકાયદેસર વિચારણા માટે મેળવવામાં આવ્યું હતું તેવી દલીલ, ધારક યોગ્ય સમયે ધારક છે તે નકારી કાઢવાનો બોજ તેના પર છે.આથી, આ અદાલતે તેમાં અવલોકન કર્યું હતું કે, નિર્વિવાદપણે, પ્રારંભિક બોજ ફરિયાદી પર હતો, પરંતુ ચેક ધારકની તરફેણમાં ઉઠાવવામાં આવેલી ધારણા તેને આવરી લેવાતી બાબતો સુધી મર્યાદિત રાખવી જોઈએ.ત્યારબાદ, ઉઠાવવામાં આવેલી ધારણા એ હદ સુધી વિસ્તરતું નથી કે ચેક કોઈ પણ દેવું અથવા જવાબદારીની ચૂકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો જેને ફરિયાદી દ્વારા સાબિત કરવાની જરૂર નથી કારણ કે આ અનિવાર્યપણે હકીકતનો પ્રશ્ન છે અને તે બચાવ પક્ષ છે જેણે સાબિત કરવું પડશે કે ચેક કાયદેસરના દેવાની ચૂકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૨. ઉપરોક્ત કેસ અને કે. એન. બીના વિરુદ્ધ મુનિયપ્પન અને અન્ય (ઉપરોક્ત) કેસના ગુણોત્તરને લાગુ કરતાં, જ્યારે આપણે આ કેસની હકીકતોની તપાસ કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે નોંધ્યું છે કે પ્રતિવાદીએ જે ચેક જારી કર્યો હતો તેના પર તેના દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા ન હતા તે બોજને

ચૂકવવામાં પ્રતિવાદી નિષ્ફળ ગયો હોવા છતાં, ફરિયાદીના કિસ્સામાં એક સ્પષ્ટ ખામી હોવાનું જણાય છે, જે એ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી કે હકીકતમાં ચેક પ્રતિવાદી દ્વારા વ્યક્તિગત લોનની ચૂકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે ફરિયાદકર્તા દ્વારા લોનની ચૂકવણીની તારીખ પણ સ્પષ્ટ કર્યા વિના કરવામાં આવી હતી. અગાઉથી કે પછી ફરિયાદ તેની નોંધણીની તારીખ સૂચવે છે કારણ કે તારીખની કોલમ શૂન્ય સૂચવે છે, જોકે ફરિયાદીની પોતાની વાર્તા અનુસાર, પ્રતિવાદીએ ફરિયાદીને ખાતરી આપી હતી કે તે બે મહિનાની અંદર પૈસા પરત કરશે, જેના માટે તેણે વિક્રમાદિત્ય નાગરિક સહકારી બેંક લિમિટેડ, ઉજ્જૈન પર દોરેલા રૂ.ફરિયાદીનો વધુ કિસ્સો એ છે કે જ્યારે ચેકને ઉજ્જૈનના વિક્રમાદિત્ય નાગરિક સહકારી બેંક લિમિટેડ ફઝલપુરામાં તેના બચત ખાતા નંબર ૧૩૬૮માં જમા કરાવવા માટે ૧૪/૮/૨૦૦૭ પર બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે આ ચેકને બેંક દ્વારા ૧૪/૮/૨૦૦૭ પર અપૂરતી રકમની નોંધ સાથે પરત કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રથમ સ્થાને, પ્રતિવાદી આરોપીએ ૧૪/૮/૨૦૦૭ તારીખનો પોસ્ટડેટેડ ચેક જારી કર્યો હોવાનો આરોપ છે, પરંતુ ફરિયાદી/અપીલકર્તાએ તે તારીખનો ઉલ્લેખ કરવાનું સરળતાથી છોડી દીધું છે કે જેના પર લોન એડવાન્સ કરવામાં આવી હતી, જે ફરિયાદકર્તાના કેસ માટે જીવલેણ છે કારણ કે આ મહત્વપૂર્ણ ચૂકથી વાજબી રીતે અનુમાન લગાવી શકાય છે કે ચેક ૧૪/૮/૨૦૦૭ પર જારી કરવામાં આવ્યો હતો અને જારી કરવાની તારીખથી બે મહિનાની અંદર પછીની તારીખે તેને રોકડમાં ફેરવવાનો હતો, જે ૧૪/૮/૨૦૦૭ હતી. પરંતુ તે સ્પષ્ટ છે કે ચેક ઈશ્યૂ

કરવાની તારીખે જ બેંક સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જે ૧૪/૮/૨૦૦૭ હતો અને તે જ તારીખે એટલે કે ૧૪/૮/૨૦૦૭, ફરિયાદીને અપૂરતા ભંડોળનો સંકેત આપતો લેખિત મેમો પ્રાપ્ત થયો હતો. પ્રથમ સ્થાને જો ચેક લોનની રકમની ચુકવણી માટે હતો, તો તેનો સ્પષ્ટ અર્થ એ હતો કે તે પછીની તારીખે બે મહિનાની અંદર અથવા ચેક જારી કરવામાં આવી હતી તે તારીખ કરતાં ઓછામાં ઓછું થોડું મોડું કરીને તેને રોકડમાં ફેરવવામાં આવે:જો લોનની ચુકવણી માટે ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હોય તો તે સમજણની બહાર છે કે શા માટે ફરિયાદી દ્વારા તે જ તારીખે ચેક રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે તે જારી કરવામાં આવ્યો હતો અને ફરિયાદીએ પણ લોનની રકમ કઈ તારીખે આગળ વધારવામાં આવી હતી તે સ્પષ્ટ કર્યા વિના દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તે તારીખ પણ કે જેના પર પાલન દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું કારણ કે તારીખ સરળતાથી ખૂટે છે. ૧૪/૮/૨૦૦૭ એટલે કે ૧૩/૮/૨૦૦૭ ના માત્ર એક દિવસ પહેલાં પ્રતિવાદી અને ફરિયાદી ડેરી માલિક વચ્ચે બોલાચાલી થઈ હતી, જેના માટે પ્રતિવાદી દ્વારા ફરિયાદીના પિતા/ડેરી માલિક સામે કેસ પણ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જે તારીખ પર લોન આપવામાં આવી હતી અને જે તારીખે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી તે તારીખ ગુમ હતી, જે ફરિયાદકર્તાની અરજી પર ગંભીર શંકા કરે છે. તેથી, તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે જે ચેક ફરિયાદીના કેસ મુજબ પણ લોનની ચુકવણી માટે હતો, જે બે મહિનાની અંદર રોકડમાં ફેરવવાનો હતો, તે ઈશ્યૂની તારીખે જ કેમ જમા કરવામાં આવ્યો હતો.”

૨૭. ધારકના હાથમાં યોગ્ય સમયે સહી કરેલ ચેકની પ્રશંસા કેવી રીતે કરવી તે અંગે કાયદાની સ્થાયી સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અથવા તાત્કાલિક કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ પ્રશ્ન પર ધ્યાન આપવાની જરૂર છે કે શું કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવુંના અસ્તિત્વનો પુરાવો, અપીલકર્તા દ્વારા સ્થાપિત કરી શકાય છે?

૨૮. મુખ્ય તપાસમાં, ફરિયાદીએ તમામ વિગતો આપી છે જે ફરિયાદમાં જ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી છે, જેને પુનરાવર્તિત કરવાની જરૂર નથી. ફરિયાદી પક્ષનો કેસ, મૌખિક પુરાવાઓમાં બહાર આવ્યો છે કે પ્રતિવાદીને ૩૬ લાખ રૂપિયાની રકમ એડવાન્સ કરવામાં આવી હતી, જે તેને તેના વ્યવસાય માટે જોઈતી હતી, જે સ્થાપિત કરવાની હતી અને જેના માટે ફરિયાદી અપીલકર્તાને પણ ભાગીદારીની ઓફર કરવામાં આવી હતી. જ્યારે પ્રતિવાદી નંબર ૨એ પોતાનું વચન પૂરું ન કર્યું, ત્યારે તેણે સૌપ્રથમ તેની જમીનનો એક ભાગ ટ્રાન્સફર કરીને રકમ પરત આપવાનો પ્રયાસ કર્યો. પ્રતિવાદી નંબર ૨ આરોપી દ્વારા વચન પત્ર પણ લખવામાં આવ્યો હતો. જો કે, જ્યાં જમીન ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી તે બેંકમાંથી જમીન ન ચૂકવી શકવાને કારણે, તેમણે એક બહાર પાડ્યો હતો, જેનું આખરે અપમાન થયું હતું. તેમના દ્વારા જારી કરાયેલો એક સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, ગિરધરનગર શાખા, અમદાવાદનો હતો. જો કે, 'અપૂરતી પ્રારંભિક

બેલેન્સ' ને કારણે, બેંક દ્વારા મોકલવામાં આવેલા મેમો મુજબ તે પરત કરવામાં આવ્યું હતું.

૨૯. એન. આઈ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળ નોટિસ જારી કરવાની હકીકત, જે ફરજિયાત છે, ફરિયાદ દાખલ કરતા પહેલાં પણ રેકૉર્ડ પર આવી છે જે ૧૨/૧૧/૨૦૦૨ તારીખની છે. પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ ઉપરોક્ત નોટિસનો જવાબ ન આપવાનું પસંદ કર્યું છે કે ન તો તેણે આવી નોટિસ અનુસાર રકમ પરત કરી છે અને તેનાથી ફરિયાદ દાખલ કરવાનો માર્ગ મોકળો થયો છે.

૩૦. ફરિયાદીની સંપૂર્ણ કોસ એક્ઝામિનેશનમાં, તેમણે જણાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી સાથે તેમનો પરિચય તેમના સાળા શ્રી પ્રવીણભાઈ અંબાભાઈ પટેલ દ્વારા થયો હતો. વર્ષ ૧૯૮૫૮૬માં પ્રતિવાદી પણ વિકાસ અધિકારી શ્રી કાચરાભાઈ હેઠળ કામ કરી રહ્યો હતો અને ફરિયાદી પણ. આમ, જ્યારે બંને એલ. આઈ. સી. એજન્ટ તરીકે કામ કરતા હતા, ત્યારે સંબંધ મજબૂત થયો હતો. તેઓ એ સૂચન સાથે સંમત થયા કે પ્રતિવાદી એલ. આઈ. સી. ના વિકાસ અધિકારી હતા તેમણે એ સૂચનને નકારી કાઢ્યું કે વીમા એજન્ટ અન્ય કોઈ વ્યવસાય કરી શકતો નથી. તેમણે જાળવી રાખ્યું હતું કે તે તેમના પુત્રો માટે વિકસાવવામાં આવેલો વ્યવસાય હતો. વર્ષ ૨૦૦૧માં, પ્રતિવાદી તેમને તેમના નિવાસસ્થાન ૩, શિમલા એવન્યુ, નવરોજી હોલ નજીક, દફનાડા, શાહીબાગ ખાતે મળ્યા હતા

અને તેમને વિશ્વાસ અપાવ્યો હતો કે ચંચડવાડી ગામમાં, એસ. બી. પ્રોસેસ હાઉસના નામ અને શૈલીમાં, એક પારિવારિક વ્યવસાયની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી અને તે તેમના પુત્રો દ્વારા ચલાવવામાં આવવાનો હતો.

૩૧. ફરિયાદી પોતે રામકૃષ્ણ હાર્ડવેર એન્ડ સેલ્સના નામ અને શૈલીમાં આયર્ન એન્ડ સ્ટીલનો વ્યવસાય ચલાવતો હતો, જે એક સ્વતંત્ર વ્યવસાય હતો અને જેનું ટર્નઓવર આશરે ૪૦ લાખ રૂપિયા હતું. આ વ્યવસાયમાં નફો લગભગ ૧૦ ટકા જેટલો હતો. તેમણે તેમના હિસાબી પુસ્તકો જાળવી રાખ્યા હતા. તે અને પ્રતિવાદી નંબર ૨ નિયમિત ધોરણે મળતા હતા અને આ રીતે ૩૬ લાખ રૂપિયાની આ રકમ પ્રતિવાદી નંબર ૨ ને પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા અપીલકર્તાને ભાગીદાર બનાવવાના વચન પર આપવામાં આવી હતી. તેની પાસે ડિસેમ્બર, ૨૦૦૧માં એડવાન્સ રકમ હતી. પ્રતિવાદી નંબર ૨ ની માંગ રોકડની હોવાથી, તે મુજબ તેનું સંચાલન કરવામાં આવ્યું હતું. તે ફરિયાદીનો કેસ છે કે ભાગીદારી હાથ ધરવાના બહાનું હેઠળ તેણે ૩૬ લાખ રૂપિયાની એડવાન્સ રકમ માંગી હતી. અલબત્ત, તેઓ નાણાંની એડવાર્ન્સિસની ચોક્કસ તારીખો આપવામાં અસમર્થ હતા, પરંતુ તેમના જણાવ્યા અનુસાર, સમયાંતરે આવી રકમ આપવામાં આવતી હતી અને પ્રતિવાદી દ્વારા વચન પત્ર જારી કરવામાં આવતો હતો.

૩૨. ૩૬ લાખ રૂપિયાની રકમના સ્ત્રોતની પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ગંભીરતાથી પૂછપરછ કરવામાં આવી છે, અને ફરિયાદીનો સતત જવાબ હતો કે તે તેના સંબંધીઓની કૃષિ આવકમાંથી મેળવવામાં આવી હતી.ફરિયાદીએ વિવિધ સંબંધીઓ પાસેથી ઉપરોક્ત રકમ એકત્રિત કરી હતી, જેની વિગતો નીચે મુજબ છે:

શ્રી. નં.	ભંડોળનો સ્રોત:	રકમ
૧	તેમની કૃષિ આવક	૩. ૫૦ લાખ રૂપિયા
૨	તેમના મામા (માસા) માધભાઈ રમણભાઈ	૪ લાખ રૂ.
૩	દશરથભાઈ માધભાઈ (મામાના પિતરાઈ) (માસીનો પુત્ર)	૪ લાખ રૂ.
૪	રમણભાઈ માધભાઈ શંકરદાસ (પિતરાઈ ભાઈ)	૪ લાખ રૂ.
૫	દ્વારકાદાસ માધવલાલ શંકરદાસ પટેલ (રમણભાઈના પિતરાઈ ભાઈ)	૩ લાખ રૂ.
૬	ભીખાભાઈ હાથીદાસ પટેલ ઉર્ફે ગંડાભાઈ પટેલ (પૈતૃક કાકા) (જેઓ તેમની જુવાનીના ૧૮ મહિના પહેલાં મૃત્યુ પામ્યા હતા)	૬. ૫૦ લાખ રૂપિયા
૭	નારંદાસ મોતીદાસ પટેલ (કાકા) (કુઆ)	૩ લાખ રૂ.
૮	અંબાલાલ વંદાસ પટેલ (તેમની પુત્રવધૂના પિતા)	૫ લાખ રૂ.
૯	જનકભાઈ બાબુભાઈ પટેલ (તેમના મામાના પુત્ર)	૩. ૫૦ લાખ રૂપિયા
	કુલ રકમ	રૂ. ૩૬.૫૦ લાખ.

૩૩. આમ, નામોની વિગતો અને પ્રતિવાદીને આપવામાં આવેલી કુલ રકમની રકમની પુષ્ટિ કરવામાં આવી છે.આ તેમણે તે વ્યક્તિઓને વ્યાજ ચૂકવવાના

વચન સાથે ઉધાર લીધું હતું.તેમાંથી કેટલાક સંબંધીઓને તેમણે વ્યાજ ચૂકવવાની જરૂર હતી અને અન્યને તેમણે મૂળ રકમ પરત કરી દીધી હતી.

૩૪. પ્રતિવાદી નંબર ૨ ને ત્રણ પુત્રો છે અને ફરિયાદીએ એસ. બી. ફેબ્રિકના નામ અને શૈલી હેઠળ પ્રોસેસ હાઉસના તેમના વ્યવસાયના સંબંધમાં વિગતવાર પૂછપરછ કરી ન હતી.

૩૪.૧ ફરિયાદી એ વાતથી પણ અજાણ હતો કે એસ. બી. ફેબ્રિકનો અર્થ શાંતિલાલ ભૂદરલાલ અદાણી થાય છે, જેઓ રાજ્યના જાણીતા ઉદ્યોગપતિ શ્રી ગૌતમ અદાણીના પિતા હતા.તેમણે આ ફેબ્રિક હાઉસ પ્રતિવાદીના પુત્ર દ્વારા શ્રી શાંતિલાલ અદાણી પાસેથી ખરીદવામાં આવ્યું હોવાની અજાણતા પણ દલીલ કરી હતી.તેમણે એ પણ અજાણતા દલીલ કરી હતી કે એસ. બી. ફેબ્રિક સામે, વિવિધ વ્યક્તિઓ દ્વારા ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં વર્તમાન પ્રતિવાદી નંબર ૨ અને તેમના પુત્રો સામેલ હતા.

૩૪.૨ આ અદાલતે એ પણ નોંધ્યું છે કે ફરિયાદીની કોસ એક્ઝામિનેશનમાં, પ્રતિવાદી નંબર ૨ નો સંદર્ભ આવે છે, જે તેની સ્થાવર મિલકતનો હિસ્સો સર્વે નંબર ૫૦૬ અને ૫૦૭, બ્લોક નંબર ૬૩૩, તાલુકા ધૂમા, શહેર અમદાવાદ ખાતે સ્થિત છે, જે ૨ એકર ૩૮ ગુંઠા અને હેક્ટર ૧-

૧૯-૩૮ હેક્ટર-એકર-ચોરસ મીટર છે, જે લગભગ ૧૪,૨૭૮ ચોરસ મીટર છે.ચાર્જ્સ.તેમણે જે ભાગ ટ્રાન્સફર કરવાની ઇચ્છા દર્શાવી હતી તેનો અડધો ભાગ ત્રણ વ્યક્તિઓના નામે ટ્રાન્સફર કરવાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી, જેમ કે ૧) પટેલ બલદેવભાઈ દહ્યાભાઈ, માનશા રના અધ્યક્ષ) પટેલ અમૃતભાઈ નારાયણદાસ, ચારડાના અધ્યક્ષ અને ૩) પટેલ જયંતીભાઈ મફતલાલ જે હાજર અપીલકર્તા છે, પર્વતપુરાના અધ્યક્ષ.૧૧૦૦/ચોરસ રૂપિયાની ગણતરી.ચાર્ડ અને ૫૦ ટકા જમીન માટે જે ૭૧૩૯ ચોરસ મીટર છે.ચાર્ડ, જમીનની કિંમત ૭૮,૫૨,૯૦૦ નક્કી કરવામાં આવી હતી.રૂ. ૨૫ લાખની રકમ પટેલ બલદેવભાઈ દહ્યાભાઈને, રૂ. ૨૨ લાખ અમૃતભાઈ નારંદાસને અને રૂ. ૩૧,૫૨,૯૦૦ ની રકમ વર્તમાન અપીલકર્તાને બાકી હતી.પ્રતિવાદી દ્વારા સંમત થયા મુજબ, આ વ્યક્તિઓની બાકી નીકળતી રકમ માટે આ લેખિતમાં આપવામાં આવ્યું હતું.

૩૪.૩ બાકી નીકળતી રકમ, અલબત્ત, ૩૬ લાખ રૂપિયા છે, જો કે, જમીનના પાર્સલનું મૂલ્ય ૩૧,૫૨,૯૦૦ હતું કારણ કે ફરિયાદી પણ વાસ્તવિક બાકી રકમ કરતાં ઓછું મૂલ્ય લેવા માટે સંમત થયા હતા.

૩૪.૪ આ સ્ટેમ્પ પેપર તેમના પિતરાઈ ભાઈ શ્રી ભરતભાઈ કાચરાભાઈ પટેલ દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યું છે, આ લેખિત તારીખના અમલના ત્રણથી ચાર

દિવસ પહેલા, સમુદાયના નેતા પણ મળ્યા હતા, કારણ કે, પ્રતિવાદીને આપવામાં આવેલી રકમ અનુસાર કોઈ પાવર ઓફ એટર્ની ચલાવવામાં આવ્યો ન હતો, જે ફરિયાદી અનુસાર ૨૩/૧૨/૨૦૦૧ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો, તેના પ્રમાણિક હાવભાવ દ્વારા, તે તેને તેની જમીનનો ભાગ સ્થાનાંતરિત કરવા માટે સંમત થયો હતો. એવો પણ ફરિયાદીનો કેસ છે કે પ્રતિવાદીની મિલકત બેંકમાં ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી અને તેથી લાંબા સમય સુધી વેચાણ દસ્તાવેજ ફરિયાદીની તરફેણમાં અમલમાં મૂકી શકાયો ન હતો અને તેથી, સમગ્ર સોદો થઈ શક્યો ન હતો અને આખરે, પ્રતિવાદીએ સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા પર દોરેલા ૧૩/૧૦/૨૦૦૨ તારીખનો ચેક જારી કર્યો હતો, જેના પર પ્રતિવાદીએ પોતે હસ્તાક્ષર કર્યા હતા અને પરત કરેલ ચેક મેમો સૂચવે છે કે ૧/૧૧/૨૦૦૨ પર અપૂરતા ભંડોળને કારણે ચેકનું સન્માન કરી શકાયું ન હતું.

૩૫. આ અદાલત નોંધે છે કે અપીલ કરનાર મૂળ ફરિયાદી તરફથી, પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા લખવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવતી વચન પત્રને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી છે. આ નોંધને પ્રાથમિક પુરાવા તરીકે સાબિત કરવાની જરૂર પડશે અને તેની ગેરહાજરીમાં, ગૌણ પુરાવાની સ્વીકાર્યતાના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

૩૫.૧ આમ, મૂળ પ્રોમિસરી નોટની ગેરહાજરીમાં, જે ફરિયાદી રજૂ કરી શક્યો ન હતો અને ફરિયાદીની જુબાનીના પગલે, તપાસ તેમજ કોસ એક્ઝામિનેશન બંને, એવું કહી શકાય કે ફરિયાદી કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યો હતો.

૩૫.૨ આ અદાલત એ હકીકતથી પણ વાકેફ છે કે જ્યાં સુધી પ્રોમિસરી નોટની વાત છે, ફરિયાદી અપીલકર્તાના જણાવ્યા અનુસાર, તે અહીં પ્રતિવાદી દ્વારા આપવામાં આવી હતી.જો કે, મૂળ વચન પત્ર, કોઈ પણ સમયે, રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યો ન હતો.સુનાવણીના અંતિમ તબક્કે, અપીલકર્તા દ્વારા સંબંધિત અદાલત સમક્ષ વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે મૂળ વચન પત્રને રેકૉર્ડ પર લાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે અને શ્રી નટવરલાલ ગંડાલાલ અને શ્રી જગદીશભાઈ મફતલાલ જેવા બે વ્યક્તિઓના સોગંદનામાને મંજૂરી આપવામાં આવે.

૩૫.૩ ટ્રાયલ કોર્ટે આવી વિનંતીને આ આધાર પર નકારી કાઢી હતી કે આ એક ખાનગી ફરિયાદ હોવાથી, ફરિયાદીએ તે વ્યક્તિઓને તેમના સાક્ષી તરીકે બતાવવી જોઈતી હતી.જો તેમને સાક્ષી તરીકે બતાવવામાં ન આવ્યા હોત, તો કોર્ટની પરવાનગી લેવી જોઈતી હતી.જો કે, સીધા કોઈ પણ વ્યક્તિને સોગંદનામું રજૂ કરવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી.જ્યાં સુધી પ્રોમિસરી નોટની

વાત છે, ત્યાં સુધી કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે જો આવા દસ્તાવેજ શરૂઆતથી જ ફરિયાદીની કસ્ટડીમાં હતા, તો તે પુરાવાના રેકૉર્ડ્સના તબક્કે રજૂ થવો જોઈએ. જ્યારે તેને અંતિમ રજૂઆત કરવાના તબક્કે પૂછવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે તેને ૭/૬/૨૦૧૩ ના આદેશ દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવ્યું હતું.

૩૫.૪ આ આદેશને ફોજદારી રિવિઝન એપિલિકેશન નંબર ૩૧૧/૨૦૧૩ દ્વારા સિટી સિવિલ એન્ડ સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો.

૩૫.૫ બંને પક્ષોને સાંભળ્યા પછી, સિટી સેશન્સ કોર્ટે ફોજદારી પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૫૫ નો ઉલ્લેખ કરવા પર ચુકાદો આપ્યો હતો કે ઉપરોક્ત જોગવાઈ સ્પષ્ટ કરે છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ તેના પોતાના પર અથવા અરજી પર, કોઈપણ સાક્ષીને સમન્સ જારી કરી શકે છે જે તેને કોઈપણ દસ્તાવેજ રજૂ કરવા નિર્દેશ આપે છે. જો કે, તે ત્રીજો પક્ષ હતો જે સોગંદનામા રજૂ કરવાની પરવાનગી માંગતો હતો, અને કઈ જોગવાઈ હેઠળ તેઓ તે માંગતો હતો તે અસ્પષ્ટ હતું. અદાલતે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને સમર્થન આપતી ઉપરોક્ત અરજીને નકારી કાઢી હતી. અને, પીડિત અપીલકર્તાએ વિશેષ ફોજદારી અરજી નંબર ૩૮૯૪/૨૦૧૩ દ્વારા આ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો હતો.

૩૫.૬ આ અદાલત (કોરમઃ માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ જી. આર. ઉધવાની) નોંધે છે કે આવી અરજી (પ્રદર્શન-૬૬) ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું નિવેદન નોંધ્યા પછી કરવામાં આવી હતી.એ પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ અપહરણનો આરોપ લગાવ્યો હતો અને તેની મિલકતોના બળજબરીથી વેચાણ માટેના કરાર પર તેની સહીઓ મેળવવામાં આવી હતી અને તેણે એવો પણ આરોપ લગાવ્યો હતો કે ચેક તેના ભાઈની ઓફિસમાંથી ચોરાઈ ગયો હતો.

કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા વધુ નિવેદનમાં જો તેમાં આક્ષેપો કરવામાં આવે છે, તો આવા આરોપોને સારા બનાવવાનો બોજ આરોપી પર છે.તેથી, સીઆરપીસીની કલમ ૩૧૩ હેઠળ કરવામાં આવેલા નિવેદનને સ્વતંત્ર પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં અને આવા નિવેદનનું કોઈ ખંડન કરી શકાય નહીં.(૨૦૧૩) **૫ એસ. સી. સી. ૭૪૧** માં નોંધાયેલા **નતાશા વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ ઇન્વેસ્ટિગેશન બ્યુરોના** કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરતા, અદાલતે સીઆરપીસીની કલમ ૩૧૩ હેઠળ સત્તાના સંબંધમાં સિદ્ધાંતનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો. વધુમાં, આ આધાર પર કે નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળનો કેસ સંક્ષિપ્ત રીતે ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને અરજદારને સુનાવણી દરમિયાન પુરાવા રેકૉર્ડ પર મૂકવાની તમામ તકો મળી હતી, કોર્ટે અપીલકર્તાની અરજીને ટૂંકમાં નકારી કાઢી હતી.આમ, એવું

કહી શકાય કે સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ વધુ નિવેદનમાં રેકૉર્ડ પર આવેલી વિગતોને રદિયો આપવાની વિનંતી સફળ થઈ ન હતી.

૩૫.૭ અપીલકર્તા કેટલાક કારણોસર પ્રોમિસરી નોટ રજૂ કરી શક્યો ન હતો, જે તેમના જણાવ્યા અનુસાર, ૩૬ લાખ રૂપિયાની રકમ પરત ચૂકવવાનું પ્રતિવાદીનું વચન પ્રતિબિંબિત કરે છે.અન્ય બે સાક્ષીઓ, જેમના સોગંદનામાઓને રેકૉર્ડ પર લાવવાની માંગ કરવામાં આવી હતી, તેમને પણ મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી કારણ કે તેઓ કલમ ૨૫૫ ની યોજનામાં કે સીઆરપીસીની કલમ ૩૧૧ હેઠળ બંધબેસતા ન હતા, તેમને બોલાવવામાં આવ્યા ન હતા.તેથી, પુરાવા છે કે અપીલકર્તા તેની મૌખિક જુબાની દ્વારા અદાલત સમક્ષ રજૂ કરી શકે છે અને પ્રતિવાદી તરફથી તેની સ્થાવર મિલકતોના ભાગને સ્થાનાંતરિત કરવાનું વચન આપી શકે છે, તે સ્થાપિત થાય છે કે ૩૬ લાખ રૂપિયામાંથી બાકી નીકળતી રકમ પ્રતિબિંબિત થાય છે અને તેનું મૂલ્ય રૂ.આ નિવેદન ચેકની જે રકમનું અપમાન કરવામાં આવ્યું છે તેના કરતાં થોડી વધુ કે ઓછી રકમ માટે છે.નિવેદનમાં એવું પણ કહેવામાં આવ્યું નથી કારણ કે મિલકતને કેટલીક બેંકો સાથે ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી, જેમાંથી વર્તમાન પ્રતિવાદીએ એડવાન્સ લીધું હતું.અપીલ કરનાર મૂળ ફરિયાદીને ખબર નથી કે બે વ્યક્તિઓ કે જેમની તરફેણમાં લખાણ જમીન ટ્રાન્સફર કરવાના વચન સાથે ચલાવવામાં આવ્યું હતું, શું કોઈ ફોજદારી કેસ બાકી હતો કે કેમ, જો કે,

પ્રતિવાદીનું પ્રતિનિધિત્વ કરી રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી બકીના જણાવ્યા અનુસાર, આ બંને વ્યક્તિઓ માટે અનુક્રમે રૂ ૫ લાખ અને રૂ ૨ લાખ રૂપિયા માટે નિર્દિષ્ટ રકમના સંબંધમાં કોઈ ફોજદારી કેસ બાકી નથી.

૩૬ આ અદાલતને નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે કે પ્રતિવાદી વિવિધ મુકદ્દમાનો સામનો કરી રહ્યો છે, કારણ કે તેણે ઘણી વ્યક્તિઓ પાસેથી રકમ ઉછીના લીધી હતી.ઉત્તર ગુજરાત સંગઠન દ્વારા શ્રી દ્વારા પોલીસને આપવામાં આવેલી અરજી.જયંતીલાલ મફતલાલ પટેલ ટ્રાયલ કોર્ટના રેકૉર્ડનો ભાગ બની રહ્યા છે.આંક--૫૯ પ્રતિવાદીએ વિવિધ વ્યક્તિઓ પાસેથી હેરાફેરી કરી હોવાનું અને એસ. બી. ફેબ્રિકસમાં તેમના નાણાં મૂકવા માટે તેમને લલચાવીને તેમની સાથે છેતરપિંડી કરી હોવાનું પણ જણાવે છે, જે તેમના મતે, ત્રણ વર્ષમાં જો રોકાણ કરવામાં આવે તો તેમના નાણાંને બમણા કરવાનું વચન ધરાવતી સૌથી મોટી ખાનગી મર્યાદિત કંપની છે.

૩૭. આ જ હેરાફેરી છે, જેણે વિશ્વાસ પેદા કર્યો અને તેના દ્વારા કરોડો રૂપિયાનું રોકાણ મેળવવામાં આવ્યું હતું.એક યાદી પણ તૈયાર કરવામાં આવે છે જેમાં આશરે ૩૩ વ્યક્તિઓના નામ હોય છે, જેમની રકમ ૧ લાખ રૂપિયાથી લઈને ૪.૪૬ કરોડ સુધીની હોય છે.આ આર્થિક ગુનાની તપાસ કરવા માટે પોલીસ અધિકારીને વિનંતી કરવામાં આવે છે.આની એક નકલ એલ. આઈ. સી., શાખા

વ્યવસ્થાપકને પણ મોકલવામાં આવી હતી અને તેથી પ્રતિવાદીએ વર્તમાન પ્રતિવાદીને સંબોધીને સંદેશાવ્યવહાર કર્યો હતો, જ્યાં તેણે પોતાનો ખુલાસો રજૂ કરવો જરૂરી હતો અને ૦૪/૦૭/૨૦૧૭ પર તેણે જણાવ્યું હતું કે તેની ઉપરોક્ત એસ. બી. ફેબ્રિકમાં કોઈ ભાગીદારી કે કોઈ શેર અથવા ડિરેક્ટરશિપ નથી અને જો કોઈએ તેના નાણાંને એસ. બી. ફેબ્રિકમાં રોક્યા છે અને પાર્ક કર્યા છે, તો તેને તેની સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી. કારણ કે, આ કંપની અથવા ભાગીદારી તેના બે પુત્રોની છે, જેઓ સ્વતંત્ર રીતે વ્યવસાય સંભાળી રહ્યા છે અને એક પિતા તરીકે તેની કોઈ ભૂમિકા નથી. જ્યાં સુધી વર્તમાન ફરિયાદીની વાત છે, જેમના પત્રમાં આ તપાસ શરૂ કરવામાં આવી હતી, તેમણે જણાવ્યું હતું કે તે ફરિયાદી અને અન્ય લોકો હતા, જેમણે કંપનીમાં તેમની રકમનું રોકાણ કર્યું હતું. જો કે, તે માત્ર તેમની પ્રતિષ્ઠાને નુકસાન પહોંચાડવા માટે છે, તેમણે એલ. આઈ. સી. ને આવો પત્ર લખ્યો હતો. એક સાક્ષી, મુકેશ શાહ, જે સહાયક તરીકે કામ કરતો હતો. એલ. આઈ. સી., અમદાવાદની કચેરીના ડિરેક્ટરે એલ. આઈ. સી. શાખા સમક્ષ ટેન્ડર કરવામાં આવેલા વિવિધ દસ્તાવેજોના આધારે ૩૦/૦૭/૨૦૧૨ પર જુબાની આપી હતી. આ જવાબ પછી કાર્યવાહી પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી. આ તબક્કે, ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ આંક-૭ દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોની સૂચિનો સંદર્ભ લેવો પણ યોગ્ય છે, જેમાં, આ પ્રતિવાદી નંબર ૨ સામે નોંધાયેલી વિવિધ રદ કરવાની અરજીઓ અને ફોજદારી કેસોની વિગતો વિગતવાર આપવામાં આવી છે. અરજી સુનાવણી માટે નક્કી કરવામાં આવી હતી. આ દસ્તાવેજો સંહિતાની

કલમ ૩૧૪ હેઠળ લેખિત રજૂઆતો સાથે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને તે દસ્તાવેજોની ન્યાયિક નોંધ લેવાની વિનંતી આ આધાર પર કરવામાં આવી હતી કે માત્ર તેને રેકૉર્ડ પર લેવાથી પ્રતિવાદીના બચાવને કોઈ પણ રીતે પૂર્વગ્રહ નહીં થાય અને પ્રતિવાદીના વાંધા સાથે, આ અદાલત (પરિશિષ્ટ) સમક્ષ રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવ્યા હતા.

શ્રી. નં.	નામ અને સરનામું	ફરિયાદી સાથેનો સંબંધ	ફરિયાદની તારીખ અને કોર્ટ	ચેક નંબર અને બેંક	ચેક રજૂ કરવાની તારીખ	રકમ	સ્થિતિ
૧	જયંતીલાલ મફતલાલ પટેલ ૩ શિમલા એવન્યુ શાહીબાગ અમદાવાદ	પોતે ફરિયાદ કરે છે	૧૩/૪/૦૪ કોર્ટ નંબર ૨ મેદાનીનગર	૫૭૪૧ ૪૭ એસબી આઈ ગિરધર નગર	૩૦/૧૦ /૦૨	રૂ. ૩૬,૦૦૦	હાલનો કેસ
૨	કાયરા સોમા પટેલ ૨ શાહી શિવમ સોસ. શાહીબાગ અમદાવાદ	કાકા.	૧૩/૪/૦૪	૫૭૪૧ ૩૬ એસબી આઈ ગિરધર નગર	૩૧/૧૦ /૦૨	રૂ. ૩૮,૦૦૦	બાકી છે
૩	ભારત કાયરા ૮૩ પ્રભુ નગર સોસાયટી. અસરવા, અમદાવાદ	કાકાનો દીકરો	૧૩/૪/૦૪ કોર્ટ નંબર ૨ મેદાનીનગર	૫૭૪૧ ૪૫ એસબી આઈ ગિરધર નગર	૦૩/૦૧ /૦૩	રૂ. ૪૫,૦૦૦	બાકી છે
૪	અશ્વિન કાયરા ૨ શાહી શિવમ સો. શાહીબાગ અમદાવાદ	કાકાનો દીકરો	૧૩/૪/૦૪ કોર્ટ નંબર ૨ મેદાનીનગર	૧૭૧૨ ૩૩ સીબી આઈ તિલક રોડ	૨૮/૧૦ /૦૨	રૂ. ૧૫,૦૦૦	સ્થાયી થયા અને પાછા ખેંચાયા

૫	જગદીશ કાયરા ૨ શાહી શિવમ સો. શાહીબાગ અમદાવાદ	કાકાનો દીકરો	૨૫/૧૧/૦ ૨ અમદાવાદ (ગ્રામ્ય)	૦૨૮૫ ૧૮ સીબી આઈ તિલક રોડ	૨૯/૧૦ /૦૨	રૂ. ૨,૦૦, ૦૦૦	બરતરફ કરાયા
૬	ભીખા વિઠ્ઠલ પટેલ ૧૧ સી પુનીત પાર્ક શાહીબાગ અમદાવાદ	મિત્ર	૨૫/૧૧/ ૦૨ અમદાવાદ (ગ્રામ્ય)	૫૭૪૧ ૪૩ એસબી આઈ ગિરધર નગર	૩૧/૧૦ /૦૨	રૂ. ૬૧,૦ ૦,૦૦ ૦	સ્થાયી થયા અને પાછા ખેંચાયા
૭	જોઈતા જીવિદાસ પટેલ એટ એન્ડ પોસ્ટ રિફ્રોલ માનસા, ગાંધીનગર	સંબંધિત	૨૪/૧/૦૩ મનસા કોર્ટ	૫૭૪૧ ૪૪ એસબી આઈ ગિરધર નગર	૨૩/૧૧ /૦૨	રૂ. ૧૧,૦ ૦,૦૦ ૦	દોષિત ઠેરવવા માં આવ્યો અને પુનરા વર્તન બાકી છે
૮	અંબાલાલ શિવરામ પટેલ પોસ્ટ શબ્દલપુરા, માનસા, ગાંધીનગર	કાકા (મામા)	૨૭/૧/૦૨ મનસા કોર્ટ	૫૭૪૧ ૪૬ એસબી આઈ ગિરધર નગર	૨૭/૧૧ /૦૨	રૂ. ૧૦,૦ ૦,૦૦ ૦	દોષિત ઠેરવવા માં આવ્યો અને પુનરા વર્તન બાકી છે
૯	સંકલચંદ એસ. પટેલ પર્વતપુરા, માનસા, ગાંધીનગર	પિતરાઈ ભાઈ	૯/૧૨/૦૨ મનસા કોર્ટ	૦૨૮૫ ૧૮ સીબી આઈ તિલક રોડ	૩૧/૧૦ /૦૨	રૂ. ૭,૦૦, ૦૦૦	દોષિત ઠેરવવા માં આવ્યો અને પુનરા વર્તન બાકી છે
૧૦	રણછોડ મોતીદાસ પટેલ	પિતરા ઈ ભાઈ	૧૬/૧૨/૦ ૨ મનસા	૧૧૫૬ ૬૩ નવનિ	૦૮/૧૧ /૦૨	રૂ. ૧૦,૦ ૦,૦૦	સ્થાયી થયા અને

	એટ એન્ડ પોસ્ટ પરબતપુરા, અંસા, ગાંધીનગર		કોર્ટ	મીણ બેંક મેઘાની નગર		૦	પાછા ખેંચાયા
૧૧	તેજા બાબા રબારી ચંદુમાન પાટન	મિત્ર	૨૦/૧૨/૦ ૨ પાટણ કોર્ટ	૨૨૨૩ ૩૨ સીબી આઈ તિલક રોડ,	૩૦/૧૦ /૦૨	રૂ. ૨,૦૦, ૦૦૦	બરતરફ કરાયા
૧૨	ઈશ્વર બાબા દેસાઈ, ડી ૩/૯ જુલી એપાર્ટમેન્ટ શાહીબાગ અમદાવાદ	મિત્ર	૨૭/૧૧/૦ ૨ કોર્ટ નંબર ૨	૦૨૮૫ ૦૪ સીબી આઈ તિલક રોડ	૨૮/૧૦ /૦૨	રૂ. ૬,૦૦, ૦૦૦	કાર્યવાહ ી ન કરવા બદલ બરતરફ કરાયો
૧૩	મોહન કેશવ લાખિયા રામાપુર, લાઠી, જિલ્લા.અ મ્રેલી	મિત્ર	૨૨/૧/૦૩ લાઠી કોર્ટ	૦૨૮૫ ૧૩ સીબી આઈ તિલક રોડ	૦૩/૧૧ /૦૩	રૂ. ૫,૦૦, ૦૦૦	પાછી ખેંચી લેવાઈ
૧૪	મુકેશ બેચરભાઈ પટેલ, ભાર્ગવ સોસાયટી, કુબેરનગર, સૈજપુર, અમદાવાદ	મિત્ર	કોર્ટ નંબર ૧૨ અહમદા ખરાબ	૦૩૦૯ ૭૪ નવની ૨ મેન બેંક મેઘાન ીનગ ર	૦૩/૧૦ /૦૧	રૂ. ૮,૭૫, ૦૦૦	સ્થાયી થયા અને પાછા ખેંચાયા
૧૫	જગદીશ કાંતિભાઈ પટેલ સી-૩, મોનરેપોઝ એપ્ટ, ઓ. પી. ચંદ્રલોક ટાવર, શાહીબાગ અમદાવાદ	મિત્ર	કોર્ટ નંબર ૭ અમદાવાદ (ગ્રામ્ય)	૨૪૦૦ ૯૨ સીબી આઈ	૨૦/૧ ૨/૦૧	રૂ. ૯,૦૫, ૦૦૦	સ્થાયી થયા અને પાછા ખેંચાયા

૩૭.૧ કેસોની યાદી, જે કોષ્ટક સ્વરૂપમાં છે, આમ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે કેસોની વિગતો આપે છે, જેમાં મેઘાનીનગર અદાલત સમક્ષ વર્તમાન ફરિયાદીનો કેસ સામેલ છે.ઉપર સૂચવ્યા મુજબ, (i) સીરીયલ નંબર ૨ અને ૩ પરના કેસો ચુકાદા માટે બાકી છે; (ii) સીરીયલ નંબર ૪,૬,૧૦,૧૩,૧૪ અને ૧૫ પરના કેસોનું સમાધાન કરવામાં આવ્યું છે અને તે ફરિયાદો પાછી ખેંચી લેવામાં આવી છે; (iii) સીરીયલ નંબર ૫ અને ૧૧ પરના કેસ, તેમને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા છે; (iv) સીરીયલ નંબર ૭,૮ અને ૯ પરના કેસ, જ્યાં આ અદાલત સમક્ષ પુનરાવર્તન અરજીઓ બાકી છે.

૩૭.૨ એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુના માટે અમદાવાદની વિદ્વત મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટની અદાલત સમક્ષ પેવિંગ સીરીયલ નંબર ૧૨, જે ફોજદારી કેસ નંબર ૧૭૦૨/૨૦૦૨ છે, તેના સંદર્ભમાં સંદર્ભ આપવો યોગ્ય રહેશે, વર્તમાન પ્રતિવાદીએ ઉપરોક્ત ફોજદારી કેસને રદ કરવા અને રદ કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ સાથે વાંચેલા ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ અરજીને પસંદ કરી હતી.અદાલતે ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામાના સંબંધિત ફકરાઓ નોંધ્યા છે, જે તે બાબતમાં પ્રતિવાદી હતા, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદી ચાંગોદર ખાતે એસ.

બી. ફેબ્રિક્સ શરૂ કરીને તેના ત્રણ પુત્રો, એટલે કે, 'ચિરાગ પટેલ, સચિન પટેલ અને અલ્પેશ પટેલ' ના બેનામી નામે વેપાર કરી રહ્યો હતો, જેમાં પ્રતિવાદીના ત્રણેય પુત્રો ડિરેક્ટર હતા અને અરજદારને એસ. બી. ફેબ્રિક્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડના નામે પ્રોસેસ હાઉસના વ્યવસાયમાં તેના પુત્રો માટે નાણાંની જરૂર હતી." વધુમાં, સોગંદનામામાં દલીલ કરવામાં આવી છે કે "અરજદારે એસ. બી. ફેબ્રિક્સના નામે તેના પુત્રોના બેનામી વ્યવસાયને ધિરાણ આપવા માટે સહકારી બેંક પાસેથી લોન મેળવતા તેના બંગલાને ગીરવે મૂક્યો હતો." એક્ઝિડેવિટ આગળ દર્શાવે છે કે "અરજદારે તેના બંગલાના મૂળ દસ્તાવેજોના આધારે ૧૦ લાખ રૂપિયાની લોન મેળવી હતી. અરજદારે અમદાવાદની સહકારી બેંક પાસેથી ગીરોનું વિમોચન મેળવ્યા વિના મૂળ દસ્તાવેજોના ડુપ્લિકેટ દસ્તાવેજો બનાવીને પોતાનો બંગલો પણ વેચી દીધો હતો. જ્યારે અમદાવાદની સહકારી બેંકને તેના અધિકારીઓ દ્વારા બેંકમાં અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત છેતરપિંડી વિશે જાણ થઈ ત્યારે બેંકના અધિકારીઓએ કરજણ પોલીસ સ્ટેશનમાં અરજદાર અને અન્ય આરોપીઓ સામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૦, ૪૨૦, ૪૬૫, ૪૬૭ વગેરે હેઠળ ગુના માટે ગુ.ના.-I- ૧૭/૨૦૦૩ તરીકે એફઆઈઆર દાખલ કરી હતી."

૩૭.૩ કોર્ટ દ્વારા આ વિગતો સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ આ કોર્ટને આપવામાં આવેલી અંતર્ગત સત્તાઓના ઉપયોગમાં દખલ ન કરવા માટે પૂરતી

હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.તેથી, આવી અરજી પર વિચાર કરવામાં આવ્યો ન હતો.આ કેટલાક સંજોગો છે, જે અપીલકર્તા દ્વારા ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, અહીં, પ્રતિવાદીના એકંદર વર્તન અને પૂર્વજોને સૂચવવા માટે.નિઃશંકપણે, મુખ્ય મુદ્દા પર, અપીલકર્તા એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરવા બદલ પ્રતિવાદી આરોપીનો દોષ સ્થાપિત કરી શકે છે કે કેમ તે એક એવું ક્ષેત્ર છે, જ્યાં ફરિયાદીના જુબાની ઉપરાંત, અન્ય સાક્ષીઓની જુબાની, જેમની ફરિયાદી દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે, એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ કેસ સાબિત કરવા માટે જરૂરી ઘટકો સ્થાપિત કરવા માટે પણ વિચારણા કરવી મહત્વપૂર્ણ છે.

૩૭.૪ આ અદાલતના અભિપ્રાયમાં આ ચર્ચા અનિવાર્યપણે એ નિર્દેશ કરવા માટે હતી કે ફરિયાદી પ્રતિવાદી સાથે તેના વ્યવહારો સ્થાપિત કરી શકે છે, જ્યાં તેણે તેના જુદા જુદા સંબંધીઓ પાસેથી રકમ કેવી રીતે એકત્રિત કરી છે તેની વિગતો રજૂ કરી હતી અને આખરે પ્રતિવાદી તેની જમીનના અડધા ભાગને સ્થાનાંતરિત કરીને તે જ વર્ષમાં રકમ ચૂકવવા માટે સંમત થયા હોવાનું દર્શાવ્યું હતું.અલબત્ત, તેણે જમીનને સાફ કરવી પડી હતી, જે બેંક સાથે ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી, જે ત્યારથી, તે કરી શક્યો ન હતો, જેમ કે મુખ્ય તપાસમાં જણાવવામાં આવ્યું છે અને કોસસેક્સેમિનેશનમાં ઊભો થયો છે.ફરિયાદીને ચેક સોંપવામાં આવ્યો હતો, જેનું અપમાન કરવામાં આવ્યું હતું.

૩૮. આ તબક્કે, બેંક અધિકારી, વિષ્ણુભાઈ સોમાભાઈ પટેલનું નિવેદન ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ, જેમણે કહ્યું હતું કે તેઓ ફરિયાદીને જાણતા હતા અને તેમનો બચત ખાતાનો નંબર એસ. બી./૧૦૦૦ છે અને તેમના ખાતામાં ૫૭૪૧૪૭ નંબર ધરાવતો ચેક ૩૦/૧૦/૨૦૦૨ પર જમા કરવામાં આવ્યો હતો, તેનું અપમાન કરવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે ત્યાં પૂરતું બેલેન્સ નહોતું અને તેથી, ૦૧/૦૧/૨૦૦૨ તારીખનો રીટર્ન મેમો 'અપૂરતું ભંડોળ' (આંક-૨૦) દર્શાવે છે.

૩૮.૧ અન્ય બેંક અધિકારી, આંક- ૩૦, એટલે કે પરમેશ્વરી ભગવાનદીન શર્માએ જણાવ્યું હતું કે ચેક (આંક- ૧૯) તેમની બેંકનો છે અને પ્રતિવાદીનું ખાતું ૨૫/૧૨/૨૦૦૨ પર બંધ કરવામાં આવ્યું હતું. આક્ષેપિત ચેક (આંક- ૧૯) જે ૦૧/૧૧/૨૦૦૨ પર મંજૂરી માટે બેંકને રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, તે અપૂરતા ભંડોળને કારણે પરત કરવામાં આવ્યો હતો. તેણે ખાતું ખોલવાનું ફોર્મ અને ખાતું બંધ કરવાનું ફોર્મ પણ બતાવ્યું હતું.

૩૯. આંક- ૪૩ નો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે, જે પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા તેમની સહી હેઠળની અરજ છે, જેમાં કેટલાક વ્યક્તિઓને બચાવ સાક્ષી તરીકે બોલાવવાની વિનંતી કરવામાં આવી છે. આમાં હસ્તાક્ષર નિષ્ણાત, એલ. આઈ.

સી. ના જવાબદાર અધિકારી, અમદાવાદ શાખા નંબર ૪/૮૪૧, તેજાભાઈ બાબાભાઈનો સમાવેશ થાય છે.

૪૦. કોર્ટે બંને પક્ષોને સાંભળ્યા બાદ આદેશ આપ્યો હતો, જેમાં તેણે હસ્તાક્ષર નિષ્ણાતની તપાસ કરવાની વિનંતીને નકારી કાઢી હતી. પ્રતિવાદીનો બચાવ એ છે કે તેની થેલીમાંથી ચેકની ચોરી થઈ છે, કારણ કે તે એલ. આઈ. સી. માં વિકાસ અધિકારી તરીકે કામ કરતો હતો. અદાલતને તે સંબંધમાં પ્રતિવાદી દ્વારા કોઈ ફરિયાદ કરવામાં આવી હોવાનું જણાયું ન હતું અને ફરિયાદીના કિસ્સામાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે તમામ વિગતો પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા ભરવામાં આવી છે, તેમની હાજરીમાં, ચેકમાં, કોર્ટે ચેકને હસ્તાક્ષર નિષ્ણાતને ન મોકલવાનું યોગ્ય માન્યું હતું. જોકે, તેણે એલ. આઈ. સી. ની કચેરીમાંથી કોઈ પરિચિત વ્યક્તિની તપાસ કરવાની મંજૂરી આપી હતી. કારણ કે, પરિશિષ્ટ એ, બી અને સીમાં રજૂ કરાયેલા કેટલાક દસ્તાવેજોને ફરિયાદી દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવ્યા હતા. તેની પાસે એલ. આઈ. સી. શાખામાં ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલી અરજી છે અને તેથી, સંબંધિત અધિકારીને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

૪૧. આમ, તે ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે તમામ દસ્તાવેજો પ્રતિવાદી તરફથી ચેક ચોરાઈ ગયો હોવાના તેના બચાવને ઘરે લાવવા માટે બનાવવામાં આવ્યા હતા અને સહી તેની ન હતી.

૪૨. તે નોટિસનો પણ ઉલ્લેખ કરશે, જે ચેકનું અપમાન થયા પછી ફરિયાદી દ્વારા જારી કરવામાં આવી છે.પ્રતિવાદી દ્વારા ઉપરોક્ત નોટિસનો કોઈ જવાબ આપવામાં આવ્યો નથી.

૪૩. કોઈ પણ પક્ષ માટે એન. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી નોટિસ જારી કરવી ફરજિયાત હોવાથી, તે ચેકના અનાદર માટે કોઈ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરે તે પહેલાં, ચેક પરત કરવાના સંદર્ભમાં બેંકમાંથી માહિતી પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી ૩૦ દિવસના સમયગાળાની અંદર નોટિસ જારી કરવામાં આવી છે, અને આમ, વર્તમાન અરજદાર દ્વારા આવી જરૂરિયાત યોગ્ય રીતે પૂર્ણ કરવામાં આવી છે.ચેકનો ડ્રોઅર પ્રતિવાદી હોવાથી, અહીં, આવી નોટિસ મળવાની તારીખથી ૧૫ દિવસના સમયગાળાની અંદર ચુકવણીકારને કહેવાતી રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયો એટલું જ નહીં, પરંતુ તેણે તેનો જવાબ ન આપવાનું પણ પસંદ કર્યું.૩૦ દિવસનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી, અપીલકર્તાએ સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ ફોજદારી ફરિયાદને પ્રાધાન્ય આપ્યું, જેની વિગતો અહીં ઉપર પહેલેથી જ ઉલ્લેખિત કરવામાં આવી છે.તે પણ વિવાદમાં નથી કે બેંક મેમો અનુસાર, ડ્રોઅરના ખાતામાં અપૂરતી બેલેન્સને કારણે ચેક પરત ફર્યો હતો.૩૬ લાખ રૂપિયાની રકમનો ૫૭૪૧૪૭ નંબરનો ચેક અપૂરતી બેલેન્સને કારણે પરત ફર્યો હતો.

૪૪. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નિર્ણયોમાં અને ખાસ કરીને 'રંગપ્પા વિરુદ્ધ મોહન' (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયોમાં અને 'ટી વસંતકુમાર વિરુદ્ધ વિજયકુમારી' (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં નિર્ધારિત ગુણોત્તરને ધ્યાનમાં લેતા, તે નિર્ણાયક રીતે કહી શકાય કે એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ હેઠળ સમાવિષ્ટ ધારણામાં કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારીનું અસ્તિત્વ સામેલ છે.પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા ચેક જારી કરવાના ચોક્કસ પુરાવા સાથે પ્રતિવાદી દ્વારા માંગની નોટિસ જારી કરવી અને તેનો જવાબ ન આપવો એ વિજય વિરુદ્ધ લક્ષ્મણ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય અનુસાર નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે અપીલકર્તા, મૂળ ફરિયાદીએ કાયદેસરની ચુકવણી માટે ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો તે ભારને વાજબી રીતે ચૂકવી દીધો હતો.

૪૫. તે પણ પુનરાવર્તિત રીતે તારણ કાઢી શકાય છે કે ફરિયાદી ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારીનું અસ્તિત્વ સાબિત કરવામાં સફળ થયો છે.જો વિવિધ સંબંધીઓ પાસેથી ઉપાડની રકમ સીધા બેંક ખાતાઓમાંથી ન આવી હોય, તો પણ ફરિયાદી મૌખિક પુરાવા દ્વારા અને વિવિધ સંબંધીઓની સચોટ વિગતો આપીને તે સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યો, જેમની પાસેથી તેણે રકમ એકત્રિત કરી હતી.જેના પરિણામે, પ્રતિવાદી નંબર ૨ ફરિયાદીને તેની મિલકતનો એક ભાગ આપીને ૩૧ લાખ રૂપિયાની

ચુકવણી કરવા માટે સંમત થયો હતો, જો તેણે અપીલકર્તાને વ્યવસાયમાં ભાગીદાર બનાવવાનું વચન પૂરું ન કર્યું હોય, જેના માટે ફરિયાદીએ તેના પર વિશ્વાસ મૂક્યો હતો અને મોટી રકમ સોંપી હતી.તે રેકૉર્ડની બાબત છે કે પ્રતિવાદી આરોપીએ બેંકમાંથી જમીનને મંજૂરી આપીને જવાબદારીનું સન્માન કરવામાં પણ નિષ્ફળતા પર, જ્યાં તે ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી, તેણે ૩૬ લાખ રૂપિયાનો ચેક જારી કરવાનું પસંદ કર્યું હતું.આ ઓક્ટોબર/નવેમ્બર મહિનામાં કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે સમગ્ર વ્યવહાર નિષ્ફળ ગયો હતો અને જ્યારે તે જ બેંકને રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે તે ચેકનું અપમાન થયું હતું.એકંદરે સંજોગો, જે આ રીતે રેકૉર્ડ પર ઉભરી આવ્યા હતા, અને જે ફરિયાદકર્તા મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાઓમાંથી સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યા હતા, તે કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવા દેવુંના અસ્તિત્વના નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે.પ્રતિવાદી આરોપી સામે સંખ્યાબંધ ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી છે અને જેના પરિણામે કેટલીક બાબતોમાં તેને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે.જો કે, આ વધારાના પરિબળો અને આધારો છે, તેઓ ફરિયાદીના કહેવાને પણ સમર્થન આપી રહ્યા છે.આ અદાલત દ્રઢપણે માને છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે એવું માનવા માટે કોઈ ભૂલ કરી નથી કે ફરિયાદી કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા જવાબદારી અસ્તિત્વમાં છે તે બોજને દૂર કરવામાં સફળ રહ્યો છે, અને તે પછી, આરોપી પ્રતિવાદી દ્વારા કાનૂની ધારણાને દૂર કરવી અથવા રદિયો આપવો જરૂરી હતો, જે તે સંભાવનાઓની પ્રાધાન્યતા સાથે કરવામાં ખરાબ રીતે નિષ્ફળ રહ્યો

હતો, અને તેથી, સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા મેળવેલા તારણો અને તારણો રદબાતલ થવાને લાયક છે. અપીલીય અદાલતનો ચુકાદો અને હુકમ, જે પુરાવાઓની પ્રશંસા પરથી જોઈ શકાય છે કે અપીલીય અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલો મત બિનટકાઉ છે, જે આ વિષય પર કાયદાની સારી રીતે સ્થાપિત તોપની વિરુદ્ધ છે તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયો દ્વારા પણ સ્થાપિત છે.

૪૬. પ્રતિવાદી નંબર ૨એ એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ હેઠળ ભારણ છોડવું જરૂરી હતું કે તેણે ૩૬ લાખનો જે ચેક જારી કર્યો હતો તે કાયદાકીય દેવાની ચૂકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ જામીનગીરીને ધ્યાનમાં રાખીને જારી કરવામાં આવ્યો હતો અથવા ગેરકાયદેસર રીતે મેળવવામાં આવ્યો હતો અથવા અન્યથા જારી કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે અપીલકર્તા કાયદા હેઠળ જરૂરી કાનૂની દેવુંના પ્રારંભિક ભારણને વાજબી અસ્તિત્વ સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યો હતો.

૪૬.૧ શરૂઆતમાં માંગની નોટિસનો કોઈ જવાબ ન મળતા અને પોલીસને કોઈ ફરિયાદની ગેરહાજરીમાં અથવા અન્યથા તેના નિવેદનના સંબંધમાં કે વિવાદિત ચેક તેના ભાઈ પાસેથી ચોરાઈ ગયો છે, પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ કાયદા દ્વારા તેની જરૂરિયાત મુજબ તેનો બોજો ઉપાડ્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં.

૪૬.૨ ઘણા વર્ષો પછી તેમના વધુ નિવેદનમાં ચોરાયેલા ચેકના રેકૉર્ડ સિદ્ધાંતને લાવવાનો તેમનો પ્રયાસ એક ગણતરીત્મક તક અથવા પછીના વિચાર સિવાય બીજું કંઈ નથી, જો કે, ન તો તે પ્રયાસ કે ન તો તેની વિગતવાર કોસ એક્ઝામિનેશન તેના બોજને દૂર કરવા માટે ક્યાંય નજીક નથી આવતી, તુલનાત્મક રીતે હળવા પ્રમાણના પુરાવા સાથે પણ જે સંભાવનાઓનું પ્રાધાન્ય છે.

૪૬.૩ તેમની કોસ સેક્સામિનેશનની લાઈન એ પણ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે એસ. બી. ફેબ્રિક્સ (પ્રોસેસ હાઉસ) નો વ્યવસાય શ્રી ગૌતમ અદાણીના પિતા પાસેથી ખરીદવામાં આવ્યો હતો અને તેમના પુત્રો આ વ્યવસાયની સંભાળ રાખતા હતા.તેમણે એમ કહેવાનો પ્રયાસ કર્યો કે તેઓ વ્યવસાય ચલાવવામાં વ્યક્તિગત રીતે સામેલ ન હતા અને ઉપરોક્ત પ્રક્રિયા ગૃહના સંદર્ભમાં અમુક મુકદ્દમાઓ હતા, જો કે, તે સંસ્કરણ, તેનાથી વિપરીત, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું છે, જે ફરિયાદીની વાર્તાની તરફેણ કરે છે.તેમના પરિવાર માટે તેમની આકાંક્ષાઓ અને વિશાળ વ્યવસાયની ખરીદી એ એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ વિવિધ મુકદ્દમાનો સામનો કરવાનું કારણ છે.

પ્રતિવાદી નંબર ૨, હકીકતમાં, નિઃશંકપણે કહી શકાય તેમ, હકારાત્મક સાબિતીને દૂર કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો.

૪૬.૪ એન. આઈ. એક્ટની કલમ ૧૩૯ જણાવે છે કે કોર્ટ એવું માની લેશે કે જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, ચેક ધારકને કલમ ૧૩૮ માં ઉલ્લેખિત પ્રકૃતિનો ચેક દેવું અથવા જવાબદારીની ચૂકવણી માટે મળ્યો હતો.

૪૬.૫ કલમ ૩ જ્યારે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે વાંચવામાં આવે છે, ત્યારે એવું કહી શકાય કે જ્યારે પણ કોર્ટ દ્વારા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે કોર્ટ કોઈ હકીકત ધારણ કરશે, ત્યારે તે એવી હકીકતને સાબિત તરીકે ધ્યાનમાં લેશે, સિવાય કે જ્યાં સુધી તે નકારી ન શકાય.કલમ ૩ 'અસ્વીકૃત' અભિવ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે જ્યારે કોઈ હકીકત તેની સમક્ષની બાબતોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, અદાલત માને છે કે તે અસ્તિત્વમાં નથી, અથવા તેના અસ્તિત્વને એટલું સંભવિત માને છે કે એક સમજદાર વ્યક્તિએ, ચોક્કસ કેસના સંજોગોમાં, તે અસ્તિત્વમાં નથી તેવી ધારણા પર કાર્ય કરવું જોઈએ.આ જ કલમ હેઠળ 'સાબિત' શબ્દ આ વિપરીત શરતને નિર્ધારિત કરે છે કે 'એક હકીકત ત્યારે સાબિત થાય છે જ્યારે તેની સામેની બાબતો પર વિચાર કર્યા પછી, કોર્ટ કાં તો તેને અસ્તિત્વમાં માને છે, અથવા ધ્યાનમાં લે છે

તેનું અસ્તિત્વ એટલું સંભવિત છે કે એક સમજદાર વ્યક્તિએ, ચોક્કસ કેસના સંજોગોમાં, તે અસ્તિત્વમાં છે તેવી ધારણા પર કાર્ય કરવું જોઈએ.

~\$ Srr@1224

૪૭. *હિતેન પી. દલાલ વિરુદ્ધ પ્રાતિન્દ્રનાથ બેનર્જી*ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના સંબંધિત તારણો અને અવલોકનોને પુનઃઉત્પાદિત કરવા માટે તે યોગ્ય રહેશે, જેનો અહેવાલ (૨૦૦૧) ૬ એસસીસી ૧૬ માં આપવામાં આવ્યો છે, જે રંગપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ટાંકવામાં આવ્યા છે અને વિચારણા કરવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ છે:

"૨૨. કારણ કે કલમ ૧૩૮ અને ૧૩૯ બંને જરૂરી બનાવે છે કે જે રકમ માટે ચેક લખવામાં આવ્યા છે તે રકમ માટે ચેક લખનારની જવાબદારીની કોર્ટ 'ધારણા કરશે', તેથી દરેક કેસમાં જ્યાં ધારણા ઊભી કરવા માટેનો હકીકતલક્ષી આધાર સ્થાપિત થયો હોય ત્યાં આ ધારણા ઊભી કરવી કોર્ટ માટે ફરજિયાત છે. તે ફોજદારી કેસોમાં પુરાવાના બોજા અંગેના સામાન્ય નિયમમાં એક અપવાદ દાખલ કરે છે અને પુરાવાનો બોજો આરોપી પર ખસેડે છે (...). આવી ધારણા એ કાયદાની ધારણા છે, જે હકીકતની ધારણાથી અલગ છે જે એવી જોગવાઈઓનું વર્ણન કરે છે જેના દ્વારા કોર્ટ ચોક્કસ પરિસ્થિતિની ધારણા કરી શકે છે. ધારણાઓ પુરાવાના નિયમો છે અને નિર્દોષતાની ધારણા સાથે વિરોધાભાસી નથી, કારણ કે નિર્દોષતાની ધારણાથી માત્ર એટલો જ અર્થ થાય છે કે

ફરિયાદપક્ષ આરોપી સામેનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવા માટે બંધાયેલો છે. જ્યાં સુધી આરોપી ધારિત હકીકતના અસ્તિત્વ ન હોવાની વ્યાજબી સંભાવના દર્શાવતો પુરાવો રજૂ ન કરે ત્યાં સુધી કાયદા અથવા હકીકતની ધારણાઓની મદદથી ફરિયાદપક્ષ પરની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થઈ શકાય છે.

૨૩. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કાયદાની ધારણાનો આધાર બનાવવા માટે જરૂરી હકીકતો અસ્તિત્વમાં હોય, તો વૈધાનિક નિષ્કર્ષ કાઢવાની વિવેકબુદ્ધિ કોર્ટ પાસે રહે છે, પરંતુ આ જે વ્યક્તિ સામે ધારણા કરવામાં આવી છે તેને તેનું ખંડન કરવા અને તેનાથી વિપરીત સાબિત કરવાથી રોકતી નથી. કોઈ હકીકત સાબિત થયેલી ત્યારે કહેવાય છે જ્યારે, પોતાની સમક્ષની બાબતો પર વિચાર કર્યા પછી, કોર્ટ કાં તો માને છે કે તે અસ્તિત્વ ધરાવે છે, અથવા તેનું અસ્તિત્વ એટલું સંભવિત માને છે કે એક શાણો માણસ, તે ચોક્કસ કેસના સંજોગોમાં, તે અસ્તિત્વ ધરાવે છે તેવી ધારણા પર કાર્ય કરવું જોઈએ. તેથી, ખંડન નિર્ણાયક રીતે સ્થાપિત કરવાની જરૂર નથી પરંતુ બચાવના સમર્થનમાં કોર્ટ સમક્ષ એવો પુરાવો રજૂ કરવો આવશ્યક છે કે કોર્ટે કાં તો બચાવ અસ્તિત્વમાં હોવાનું માનવું જોઈએ અથવા તેનું અસ્તિત્વ વ્યાજબી રીતે સંભવિત માનવું જોઈએ, વ્યાજબીપણાનું ધોરણ શાણા માણસનું છે."

૪૮. રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી કોઈપણ બાબતો, કાં તો ઊલટતપાસ દ્વારા અથવા વધુ નિવેદન દ્વારા અથવા અન્યથા, એવી નથી જે તે હકીકતોના

અસ્તિત્વને એટલું સંભવિત બનાવી શકે કે એક શાણા માણસ દ્વારા તેમના અસ્તિત્વ પર વિશ્વાસ કરવામાં આવે જેથી રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ હકારાત્મક પુરાવાને વિસ્થાપિત અને અમાન્ય કરી શકાય.

૪૯. પરિણામે, આ અપીલ સફળ થાય છે અને તેને મંજૂર કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, સિટી સેશન્સ કોર્ટ નં. ૨૭, અમદાવાદ શહેર દ્વારા ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૯૨/૨૦૧૫ અને ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૮૬/૨૦૧૫ માં તારીખ ૦૨.૦૬.૨૦૧૭ ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદો અને હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે.

૫૦. વધુમાં, પક્ષકારો વચ્ચેનો વ્યવહાર વર્ષ ૨૦૦૨ નો હોવાથી અને ફરિયાદ પણ વર્ષ ૨૦૦૨ માં દાખલ કરવામાં આવી હોવાથી, જ્યારે કાયદામાં તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૦૩ થી બે વર્ષની સજા વધારવાનો સુધારો આવ્યો હતો, જ્યાં નિર્ધારિત મહત્તમ સજા એક વર્ષની છે. તેથી, સામાવાળા-આરોપીને એક વર્ષની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવે છે અને તેઓ રૂ. ૭૨ લાખ (બોતેર લાખ) પણ ચૂકવશે. તેમાંથી, ફરિયાદીને વળતર પેટે રૂ. ૭૧ લાખ (એકોતેર લાખ) ની રકમ ચૂકવવામાં આવશે, જ્યારે બાકીના રૂ. ૧ લાખ (એક લાખ) રાજ્યની તિજોરીમાં જશે. કસૂરના કિસ્સામાં, તે કાયદા અનુસાર વસૂલ કરવામાં આવશે. વિદ્વાન ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ, કોર્ટ નં. ૨૮ દ્વારા ક્રિમિનલ કેસ નં.

૫૨૧/૨૦૧૧ માં તારીખ ૧૩.૦૨.૨૦૧૫ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદો અને હુકમ ઉપરોક્ત હદ સુધી સુધારવામાં આવે છે.

૫૧. મોટી રકમને ધ્યાનમાં રાખીને, સામાવાળા-આરોપીને તે જમા કરાવવા માટે ચાર અઠવાડિયાનો સમય આપવામાં આવે છે. ચાર અઠવાડિયા પૂરા થતાં, સામાવાળા-આરોપી સજા ભોગવવા માટે તાત્કાલિક સંબંધિત જેલ સત્તાધિકારી સમક્ષ આત્મસમર્પણ કરશે અને તેમની તરફથી નિષ્ફળ જવાના સંજોગોમાં, આ કોર્ટના હુકમની અમલવારી અને અમલીકરણ માટે તેમની સામે બિન-જામીનપાત્ર વોરંટ જારી કરવામાં આવશે. તદનુસાર નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલમાં પસાર કરવામાં આવેલા હુકમને ધ્યાનમાં રાખીને, ક્રિમિનલ રિવિઝન એપ્લિકેશન નં. ૮૦૮/૨૦૧૭ અસ્તિત્વમાં રહેશે નહીં અને તેનો પણ તદનુસાર નિકાલ કરવામાં આવે છે. સીધી સેવા બજાવણીની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સોનિયા ગોકાણી)

વિષય:

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.